

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

Warszawa

2020

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

ISSN: 2450-8160

nr.indeksu: 19464

numer: 62 (12/2020)

Redaktor naczelny: Gontarenko N.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Polska;

L. Nechaeva, dr, Instytut PNPu im. K.D. Ushinskogo, Ukraina.

K. Fedorova, PhD in Political Science, International political scientist, Ukraine.

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. »Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

info@conferenc.pl

Nakład: 80 egz.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Wszelkie prawa do materiałów prac należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. »Diamond trading tour».

Obowiązkowym jest odniesienie do czasopismo.

Opinie wyrażane w artykułach czy reklamach są publikowane na wyłączną odpowiedzialność autorów, sponsorów lub reklamodawcy. W związku z tym ani Redakcja, ani Wydawca nie ponoszą odpowiedzialności za konsekwencje wykorzystania jakichkolwiek nieścisłych informacji.

Warszawa 2020

»Diamond trading tour" ©

ISSN: 2450-8160

Використання хмарних технологій в підготовці майбутніх фармацевтів

Романовська О.О., Бородіна Н.В..... 5

Підготовка мовної особистості майбутнього вчителя української мови та літератури

Юрійчук Н. Д..... 8

Оптимізація клінічної підготовки фахівців ветеринарного профілю в університеті ветеринарної медицини Ганновера (ТiHo): європейський досвід

Пилипенко О. П..... 11

Застосування ІКТ на уроках української мови в процесі формування мовної компетентності молодших школярів

Красюк Л. 15

Екологічне виховання дітей та молоді: глобальний та особистісний контексти

Пантюк М., Прейс Н., Денисяк Ю., Корчинська Н., Семенчук О. 23

До питання діагностичного апарату дослідження розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти

Горохівська Т..... 26

Соціально-педагогічний потенціал ЗВО у становленні громадянської компетентності студентської молоді

Задворняк Л. 33

Innovative training methods for interns

Yarova S. Novikova K., Chernyshova O., Balychevtseva I..... 37

Integration of modern training methods into the educational process of doctors – interns of dentists

Yarova S., Avdusenko M., Komlev A., Novykova O..... 40

The experience of teaching surgical dentistry to the interns at the department of dentistry №2 of donetsk national medical university.

Yarova S., Yurina E., Yarov Y., Turchenko S. 42

The optimization of clinical thinking forming among dentist-interns during ortodontic course

Yarova S., Kobtseva O., Yarov Y., Turchenko S. 45

Використання хмарних технологій в підготовці майбутніх фармацевтів

Романовська О.О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій,

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Бородіна Н.В.

кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри фармакогнозії

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Ключові слова: інформатизація, освітній процес, хмарні технології, фармацевти.

Key words: informatization, educational process, cloud computing, pharmacists.

Вступ. Зараз наше суспільство знаходиться на важливому етапі розвитку – ері інформатизації. Сьогодні для вирішення теоретичних і практичних задач, що виникають під час діяльності людини у різних галузях науки, техніки та виробництва використовується обчислювальна техніка при умові достатнього програмного забезпечення й ефективного його використання, що надає можливість звільнення людини від надмірного інтелектуального навантаження. Здобувачі освіти тепер постійно користуються мобільними телефонами, планшетами та іншими гаджетами, головне призначення яких для названої категорії населення на сьогоднішній день полягає не тільки у розвагах та іграх, а надає широкі можливості у використанні, в тому числі і для отримання освіти. Саме тому перед педагогами вищої освіти постає завдання забезпечити освітній процес якісними електронним засобами навчання, але не

лише для комп'ютерів, а й для інших сучасних пристроїв, які можна було б використовувати для навчального процесу як у закладах вищої освіти (ЗВО), так і будучи в будь-якому іншому місці, чи то в місцях громадських зібрань чи то вдома. Внаслідок цього одним із актуальних питань залишається використання ресурсів мережі Інтернет у освітньому процесі ЗВО. А такі новітні технології, як віртуальні, веб, хмарні допомагають змінити освітнє середовище, а також зробити освіту більш доступною, особливо в умовах пандемії COVID-19.

У поєднанні можливостей новітніх гаджетів та ресурсів мережі Інтернет створюються умови для розробки доступного навчального середовища, при цьому доступ не обмежується до потрібних даних. Використання такого навчального середовища, значно підвищує інтерес здобувачів освіти до навчання в цілому, створює умови для

його розвитку, а також активізує їхню пізнавальну діяльність. Реалізація всього вище переліченого можлива за умови використання сучасних хмарних технологій.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття в зв'язку з удосконаленням комп'ютерної техніки та програмного забезпечення використання хмарних технологій набуло особливої актуальності. Питанням теорії використання хмарних технологій у навчальному процесі займалися такі вчені, як В. Ю. Биков, М. І. Жалдак, Л. М. Меджитова, З. С. Сейдаметова, С. О. Семеріков, О. М. Спірін та ін. Проблеми використання хмарних обчислень для організації тестування присвячені розробки Н. В. Морзе, О. Г. Кузьминської О.Г. Створенню освітніх ресурсів у середовищі moodle на основі хмарної технології приділяють увагу у своїх роботах науковці О. С. Воронкін, І. С. Войтович та В. П. Сергієнко.

Мета роботи – перевірити доцільність впровадження методики викладання дисципліни «Фармакогнозія» для майбутніх фармацевтів за допомогою хмарних технологій.

Для оцінювання ефективності розробленої методики викладання дисципліни «Фармакогнозія» для майбутніх фармацевтів за допомогою хмарних технологій було проведено експериментальне дослідження, яке складалося з констатувального, формульовального та порівняльного етапів. В експерименті брало участь 29 здобувачів освіти 3 курсу спеціальності 226 «Фармація» НФаУ.

Було сформовано дві групи: експериментальна – 15 осіб (ЕГ – заняття проводилися з використанням хмарних технологій навчання) та контрольна – 14 осіб (КГ – заняття проводилися за традиційною методикою навчання). Експеримент було здійснено під час вивчення здобувачами освіти навчальної дисципліни «Фармакогнозія».

Під час констатувального етапу було проведено тестування здобувачів освіти КГ-1 та ЕГ-1 з дисципліни для встановлення рівня їх опорних базових знань.

На формульовальному етапі педагогічного експерименту в контрольній групі процес навчання здобувачів освіти здійснювався за методичною системою (проведення тради-

ційних лекцій та лабораторних занять в Zoom) навчання дисципліни за допомогою платформи Moodle, а в експериментальній групі – за такою ж системою але із використанням хмарних технологій навчання (для створення і проведення веб-квесту з дисципліни було використано хмарний сервіс Blogger пошукової системи Google; в якості інтерактивної дошки та для створення інтерактивних плакатів сервіс Padlet).

Результати порівняльного етапу отримані за допомогою тестування в експериментальній і контрольній групах дозволяють зробити висновок, що розроблена і впроваджена методика методики викладання дисципліни «Фармакогнозія» для майбутніх фармацевтів за допомогою хмарних технологій забезпечила підвищення їх успішності, а саме: рівень успішності здобувачів освіти ЕГ-1 підвищився на 0,7 балів у порівнянні з констатувальним етапом (4,0 бали до експерименту, 4,7 бали – після експерименту). Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети дослідження.

Висновки. Отже, проце навчання майбутніх фармацевтів можна реалізувати за допомогою технології хмарних технологій (cloud computing), використання яких припускає ряд переваг, таких як: мінімальні матеріальні витрати (тільки для доступу в Інтернет); безкоштовний доступ до безлічі додатків, для користування якими необхідний лише Інтернет і браузер і не потрібно їхня установка на комп'ютерах та гаджетах; простота й зручність організації індивідуальної роботи здобувача освіти (доступ до хмари в будь-який час і в будь-якій місці, де є підключення до Інтернету); простота й зручність організації оцінювання проєктів, реалізованих як одним здобувачем, так і групою здобувачів освіти.

Література:

Биков В. Ю. Хмарна комп'ютерно-технологічна платформа відкритої освіти та відповідний розвиток організаційно-технологічної будови ІТ-підрозділів навчальних закладів / В. Ю. Биков // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 1. – С. 81-98. 2.

- Дюлічева Ю. Ю. Упровадження хмарних технологій в освіту: проблеми та перспективи / Ю. Ю. Дюлічева // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 14. – С. 58-64.
- Глазунова О. Г. Принципи формування «академічної хмари» сучасного університету на основі відкритих програмних платформ / О. Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Том 43. – № 5. – С. 174-188.
- Практикум з інформаційних технологій у фармації [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. ВНЗ / С. В. Вельма, Н. М. Яценко, Ю. М. Пенкін ; НФаУ. – Електронне вид. комбінованого використання на CD-ROM. – Х.: НФаУ, 2016.

УДК 378.011.3-051:811.161.2+821.161.2

Підготовка мовної особистості майбутнього вчителя української мови та літератури

Preparation of the language personality of the future teacher of the ukrainian language and literature

Юрійчук Н. Д.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

У статті проаналізовано і узагальнено поняття мовної особистості, різні підходи науковців до вдосконалення мовної особистості майбутнього філолога в контексті його професійного становлення.

Ключові слова. Мовна особистість, вчитель-філолог, українська мова, професійна підготовка, заклад вищої освіти.

The article analyzes and generalizes the concept of linguistic personality, different approaches of scientists to improving the linguistic personality of the future philologist in the context of his professional development.

Key words. Linguistic personality, teacher-philologist, Ukrainian language, professional training, institution of higher education.

Постановка проблеми. Формування високоосвіченої мовної особистості є найголовнішим завданням, що лежить в основі освітньої політики нашої держави на сучасному етапі.

Заклад вищої освіти є сьогодні важливим соціальним інститутом, де відбувається розвиток студентської молоді. Саме тут відбувається формування розумового розвитку, накопичення інтелектуального потенціалу, максимально активізується пізнавальна і професійна креативна діяльність тощо.

Підготовка висококваліфікованого вчителя-філолога є складною і багатогранною справою, оскільки він повинен бути всебіч-

но розвинутою особистістю, висококультурною та ерудованою людиною, яка досконало володіє багатством виражальних засобів української мови, професійними компетентностями, інноваційними технологіями, особливо в умовах дистанційного освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти. У цьому контексті становлення мовної особистості майбутнього вчителя-словесника є однією з нагальних проблем.

Першочерговим завданням закладу вищої освіти є підготовка вчителя із глибокими знаннями мови, здатним програмувати, реалізувати і контролювати висловлювання, грамотно їх будувати, володіти осно-

вними видами мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо).

Аналіз останніх джерел. Успіх мовленнєвої діяльності, її результативність залежить від особистості, рівня розвитку її мовлення, культури мови тощо. У зв'язку з цим, актуальним серед науковців стало дослідження поняття «мовна особистість».

Навчання української мови у закладах вищої освіти повинно спрямовуватися на формування особистості, яка вільно володіє мовленнєвими засобами, спілкується в будь-якій сфері суспільного спілкування, аргументовано висловлює свої думки, дотримується норм як в усному, так і в писемному мовленні.

Проблема мовної особистості в лінгвістиці, психолінгвістиці та лінгводидактиці не нова, їй приділяли увагу І. Огієнко, С. Русова, С. Чавдаров, О. Біляев, А. Богуш, М. Вашуленко, М. Пентилук, О. Мельничайко, І. Зимня, В. Маслова, С. Ермоленко, Ю. Караулов, О. Леонтєв, Г. Онкович, О. Семенюк, Л. Мацько, Л. Паламар, О. Горшкіна, Т. Симоненко, Л. Струганець та б. ін.

Однак подальшого дослідження заслуговують сучасні підходи до підготовки мовної особистості майбутнього вчителя-філолога, оскільки народжується нова методика навчання української мови, що потребує переосмислення змісту, форм, методів і засобів навчання, удосконалення технології навчання.

Мета даної розвідки полягає в узагальненні поняття мовної особистості, різних підходів науковців до вдосконалення мовної особистості майбутнього філолога в контексті його професійного становлення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі державотворення зростає роль підготовки особистості, яка вміє здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поновлювати та об'єктивно оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності.

Відомий дослідник Ю. Караулов вважає, що «мовна особистість – це та наскрізна ідея, котра, як показує досвід її аналізу й опису, пронизує всі аспекти вивчення мови й одночасно ламає межі між дисциплінами, що вивчають людину, оскільки не можна

вивчати людину поза її мовою [1, с. 3]». Він, зокрема, зазначає, що мову можна вивчати лише з урахуванням мовної особистості, національних особливостей мови, яка є для неї рідною або якою вона користується, що свідчить про «нааявність національної складової на кожному рівні організації мовної особистості [3, с. 10]», тобто на кожному з етапів її формування.

О. Семенюк визначає мовну особистість як таку, яка сприймає зміни в мові, прилаштовує свій тезаурус (лексикон) до вимог чинних реалій, формує для себе фрагменти нової мовної картини світу [5, с. 24].

М. Пентилук доводить, що мовна особистість та, яка добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття й відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку [3, с. 294].

Вчена вказує, що формування національно-мовної особистості здійснюється засобами рідної мови, роль якої у мовній освіті сучасної молоді важко переоцінити. Навчання рідної мови має бути спрямоване на виховання людини, що є носієм мови, володіє лінгвістичними знаннями та високим рівнем комунікативних умінь і навичок і дбає про красу і розвиток рідної мови [3, с. 294].

Л. Мацько вказує, що «мовна особистість – це людина, яка не тільки знає українську мову, а й здатна творчо самовиражатися рідною мовою, пропагувати її, захищати і розвивати, тобто ставитися до неї свідомо, з почуттям відповідальності за її долю [2, с. 2]».

У контексті дослідження проблеми О. Семенюк, узагальнюючи різні підходи науковців, зазначає, що «генетичну основу української мовної особистості складають українські національно-культурні традиції, мовна свідомість і самосвідомість, соціальні, соціолінгвістичні, психологічні характеристики мовного колективу, національний характер. На цьому генетичному підґрунті мовець набуває мовної, комунікативної, українокультурознавчої компетенції. Українську культуромовну особистість вирізняють відповідні здібності, кругозір, стиль мислення, компетенції [4, с. 15]».

Вважаємо, що «мовна особистість – це освічена людина, яка володіє високим рівнем мовної культури, спроможна втілювати її у професійну діяльність для успішного спілкування та досягнення життєвої мети. Мовна особистість характеризується такими якостями, як знання лінгвістичних одиниць, необхідних для їх реалізації в усному та писемному мовленні, знання предмета й теми висловлювання, знання поведінки у процесі спілкування та ін. [7, с. 15]».

Висновки. Під мовною особистістю розуміємо високорозвиненого носія національної, загальнолюдської культури, який володіє мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення.

Література

- Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва: Наука, 1987. 264 с.
- Мацько Л. І. Аспекти мовної особистості у проєкції педагогічного дискурсу. Дивослово. 2006. № 7. С. 2-4.
- Пентиліук М. І. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. Зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. Ч. 2. С. 290-297.
- Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): Монографія / За ред. Л.І. Мацько. Київ. 2007. 303 с.

Семенов О. А. Язык эпохи и языковая личность в сатирико-юмористическом тексте: Дисс. ... д-ра. фил. наук: 10.02.01; 10.02.02. Київ, 2002. 283 с.

Словник-довідник з української лінгводидактики / За ред. М. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.

Юрійчук Н. Д. Особливості формування мовної особистості здобувача вищої освіти. Herald pedagogiki. Nauka I praktyka. Warszawa. 2020. № 55. С. 14-16.

References

- Karaulov Yu. N. Russkiy yazyk y yazykovaia lychnost. Moskva: Nauka, 1987. 264 s.
- Matsko L. I. Aspekty movnoi osobystosti u prospektsii pedahohichnoho dyskursu. Dvovoslovo. 2006. № 7. S. 2-4.
- Pentyliuk M. I. Movna osobystist maibutnoho vchytelia-slovesnyka v konteksti profesiinoi pidhotovky. Zb. nauk. prats Umanskoho derzh. ped. un-tu im. Pavla Tychyny / hol. red. M. T. Martyniuk. Uman: FOP Zhovtyi O. O., 2014. Ch. 2. S. 290-297.
- Semenoh O. M. Ukrainska kulturomovna osobystist uchytelia (shliakhy yii formuvannia v systemi profesiinoi pidhotovky): Monohrafiia / Za red. L.I. Matsko. Kyiv. 2007. 303 s.
- Semeniuk O. A. Yazyk epokhy u yazykovaia lychnost v satyryko-iumorystycheskom tekste: Dyss. ... d-ra. fyl. nauk: 10.02.01; 10.02.02. Kyiv, 2002. 283 s.
- Slovyk-dovidnyk z ukrainskoi lnhvodydaktyky / Za red. M. Pentyliuk. Kyiv: Lenvit, 2003. 149 s.
- Yuriichuk N. D. Osoblyvosti formuvannia movnoi osobystosti zdobuvacha vyshchoi osvity. Herald pedagogiki. Nauka I praktyka. Warszawa. 2020. № 55. S. 14-16.

УДК 378.14:619–05(430)

Оптимізація клінічної підготовки фахівців ветеринарного профілю в університеті ветеринарної медицини Ганновера (ТіНо): європейський досвід

Пилипенко Олена Петрівна

доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

***Анотація.** Стаття присвячена підготовці лікаря ветеринарної медицини в Університеті ветеринарної медицини Ганновера*

Ключові слова: ветеринарна освіта, лікар ветеринарної медицини, Німеччина, методи, форми

Key words: veterinary education, doctor of veterinary medicine, Germany, methods, forms

Інтеграція України в Європейський освітній простір, інтенсивний розвиток сучасних технологій зумовлюють необхідність суттєвого удосконалення вітчизняної системи вищої професійної освіти, зокрема ветеринарної. Від ветеринарної освіти сьогодні вимагається якісна підготовка висококваліфікованих фахівців ветеринарної галузі за кращими європейськими стандартами. Час потребує підготовки нових програм з нормативних дисциплін, написання й видання нових підручників і навчальних посібників [4]. Тому доцільним є вивчення досвіду європейських країн, наприклад, Німеччини.

Мета статті – проаналізувати підготовку фахівців ветеринарного профілю в університеті ветеринарної медицини Ганновера (ТіНо) з метою рекомендації використання накопиченого європейського досвіду

в практику роботи українських ветеринарних ЗВО.

Фахівців ветеринарної медицини в Німеччині готують у професійних школах і на чотирьох факультетах університетів: у Берліні, у Мюнхені, у Гіссені, у Лейпцизі та в Університеті ветеринарної медицини Ганновера (Stiftung Tierärztliche Hochschule Hannover ТіНо Hannover) [3, с.43].

Університет ветеринарної медицини Ганновера (Tierärztliche Hochschule Hannover) є найстарішим ЗВО Німеччини, який готує фахівців ветеринарного профілю [8, с.10]. Напрямами підготовки фахівців в університеті є підготовка фахівців ветеринарного профілю зі складанням Державного іспиту (Staatsexamen), бакалаврська програма з біологічного напрямку (B. Sc. Biology), магістерська програма зі спеціалізацією «Біологія тварин і біомедичні

дослідження» (Master of Science Animal Biology and Biomedical Science).

Для оптимізації клінічної підготовки крім проведення на ветеринарному факультеті Університету ветеринарної медицини Ганновера (ТiHo) в 9-10-му семестрах «ротаційного (460 год) [5], в навчальний процес медико-клінічного практичного етапу ветеринарним клінічним центром університету впроваджується модель клінічної підготовки фахівців ветеринарного профілю з поетапним формуванням клінічних навичок 3 етапи): основні клінічні навички – спеціфічні клінічні навички – професійні клінічні навички [1, с. 8]. Центр складається з клінічних лабораторій Skills Labs, де студенти отримують свій перший практичний досвід та покращують свої навички без шкоди для тварин. Skills Labs почали працювати у березні 2013 р. Загальна площа однієї Skills Labs складає 800 м², серед її устаткування є 40 тренажерів, плакати, інструкції, відеопродукція. Клінічну лабораторію обслуговують 6-8 співробітників. З 2013 р. клінічні лабораторії Skills Labs вже відвідали близько 769 відвідувачів, було зафіксовано 30 734 переглядів навчальних відеороликів [7, с.2]. Подібні центри розташовані також у Берліні, Гіссені, Лейпцизі, Мюнхені та Відні [6, с.4-6]. 9-13 листопада 2015 р. українська делегація представників Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, освітян аграрної галузі відвідала лабораторії Clinical Skills Lab і познайомилася з їх устаткуванням.

Впровадження «ротаційного року» на факультеті ветеринарної медицини Університету ветеринарної медицини Ганновера (ТiHo) відбулося під час зимового семестру 2005-2006 навч. рр. «Практичний» або «ротаційний» рік дає можливість зорієнтуватися під час проходження ротації в виборі спеціалізації (Orientierungsphase), «ротація» проходить в 9-10-му семестрах і триває 10-14 тижнів (460 год). Кожний студент вибирає свій варіант проходження ротації (Ausbildungszyklus), а саме: ротацію в клініці (клініка коней, клініка великої рогатої худоби, клініка птахів, клініка дрібних тварин, клініка копитних, підрозділи харчової безпеки. Під час ротаційного року ветери-

нарні клініки, які задіяні у підготовці фахівців ветеринарного профілю, розробляють розклад навчальних занять (fixer Stundenplan) для студентів, в якому, крім заходів практичної діяльності студентів (прийом хворих тварин тощо) передбачені семінари (Seminar), інтегровані заняття (Querschnittunterricht), відвідування засідань журналу, який видає Співка ветеринарів Німеччини (Journal Clubs), дискусії та обговорення рентгенограм (Röntgenvisite) [10]. Залежно від вибору клініки студенти при проходженні ротаційного року повинні виконати певний обсяг клінічної підготовки. Студенти вивчають клінічні дисципліни з елементами впровадження проблемно-орієнтованого навчання. Основними позитивними рисами цього навчання при вивченні клінічних дисциплін є: можливість відкритої дискусії, реалістичність та практична спрямованість клінічних випадків, мультидисциплінарний підхід до кожного пацієнта з розвитком клінічного мислення, а також можливість самостійного прийняття рішення та аналіз їх адекватності. Студенти ставлять диференційні діагнози (Differentialdiagnosen), пишуть звіти-щоденники з історій хвороб пацієнтів (schriftliche Krankenberichte), проводять бесіди з власниками домашніх тварин. У вихідні дні на волонтерських засадах клінікою організовуються семінари для студентів по формуванню комунікативних навичок спілкування, що особливо важливі при спілкуванні з власниками тварин. Подання навчального матеріалу відбувається у малих групах (максимум 2-3 особи на ротацію в одній станції) або у формі індивідуальних занять (Einzelunterricht) [2, с. 211].

Ротація у клініці коней передбачає перебування 12 студентів у п'яти відділеннях, а саме: внутрішньої медицини, хірургії, ортопедії, анестезіології та репродуктивної медицини, лабораторному підрозділі та кузні. Під керівництвом фахівців клініки студенти проводять лікування тварин у відділеннях внутрішньої медицини, хірургії та ортопедії. Співробітники клініки часто проводять майстер-класи з лікування тварин у присутності студентів. Як правило, у відділенні під час ротації повинно знаходитися не більше 3 студентів. При прове-

денні спеціальних діагностичних досліджень в присутності студентів, наприклад, ендоскопії, перебіг досліджень і їх результати обговорюються зі співробітником клініки безпосередньо на місці. Аналогічна ситуація відбувається при проведенні операцій, де присутні студенти або в випадках, коли вони є асистентами ветеринарних лікарів. Історії хвороби пацієнтів, за якими закріплені студенти, презентуються на спільних обговореннях у вигляді презентацій PowerPoint. Діагноз, диференційна діагностика, патогенез та лікування повинні підтвердитися у результаті аналізу фахової літератури та під час бесіди з лікарем-ветеринаром. Також студентами готуються щоденники з історії хвороби пацієнтів (schriftlicher Krankenbericht), оформлюється виписний епікриз (Entlassbrief) на пацієнтів. Метою ротації в клініці є закріплення професійних знань, клінічних навичок та удосконалення вмінь аналізу фахової літератури, що є втіленням європейської стратегії навчання продовж всього життя «Life Long Learning». Студенти здійснюють прийом пацієнтів у присутності власників тварин. У відділенні анестезії та репродуктивної медицини студентів постійно супроводжують анестезіологи клініки (до 4-8 осіб). Студенти також беруть участь у лікуванні хворих відділення репродуктивної медицини, де вони проводять хірургічні операції на конях.

У відділенні лабораторних досліджень та ковальства студенти навчаються майстерності підковувати коней для кінної поліції Ганновера, проводять хірургічні втручання (при травматичних та хірургічних ранах, інфекційних ураженнях копит, відкритих абсцесах різної етіології та локалізації). Окрім клінічних занять студентам пропонують додатковий практичний курс з клінічної підготовки (2 год), проведення анестезії, офтальмологічних операцій, хірургічної обробки ран, синускопії, стоматологічних процедур, проведення рентгенологічних та ультразвукових досліджень. Студенти відвідують курси надання невідкладної допомоги при гострій ішемії (кульгавості), гострих запальних захворюваннях черевної порожнини, захворюваннях очей, травмах та гінекологічних проблемах тва-

рин. Усі діагностичні та лікувальні заходи, які проводяться студентами у клініці для коней, вносяться в журнал проходження ротації (Pflichtenkatlog).

Схема ротації студентів у клініці дрібних тварин подібна до ротації у клініці коней. Групи студентів (по 2 особи) знаходяться в окремих підрозділах клініки, а саме: відділенні інтенсивної терапії, діагностичної візуалізації, анестезії, хірургії, приймальному відділенні стаціонару (Überweisungsklinik) та відділенні домашніх тварин і рептилій. Студенти здійснюють прийом пацієнтів з різними клінічними випадками (неврологія, офтальмологія, дерматологія та онкологія) та несуть за них персональну відповідальність. Після прийому хворих тварин студенти встановлюють попередній діагноз та інформують під час ранкового обходу (щоденної ранкової клінічної конференції) відповідального за ротацію ветеринарного лікаря про стан здоров'я пацієнтів. Після 13 год відбуваються зустрічі з власниками тварин та обговорення клінічних випадків (Studentensprechstunde). У рамках ротації передбачені курси з хірургічних втручань (Operationsübungen an Präparaten), офтальмологічний курс (ophthalmologische Übungen), курс з остеосинтезу (Osteosynthesekurs), курси з проведення обстежень ультразвуком (Ultraschallkurs). Двічі на тиждень (після 13 години) відбуваються обговорення рентгенограм пацієнтів (Röntgenvisite). Кожної п'ятниці (після 13 години) проводяться курси підвищення кваліфікації (Fortbildungsveranstaltungen), семінари (Seminare), інтегровані заняття (Querschnittsveranstaltungen). Також студенти чергують в клініці, як в будні, так і на вихідних [9].

Таким чином, оптимізація клінічної підготовки у ветеринарній освіті, запровадження у навчальний процес інноваційних технологій, а саме: різноманітних навчальних програмних засобів, експертних навчальних систем, технологій мультимедіа, відеоконференцій, подкастингу; забезпечення міждисциплінарної інтеграції змісту підготовки через впровадження принципу структурування знань з фаху є сучасною відповіддю на виклики сьогодення.

Література

- Пилипенко, О. (2014). Комп'ютерні технології тестування і контролю навчання студентів університету ветеринарної медицини Ганновера. Нові технології навчання. Вип. 82. С. 7–10.
- Пилипенко, О. (2015). Німецький досвід професійної підготовки фахівців ветеринарного профілю: університет ветеринарної медицини Ганновера (Tierärztliche Hochschule Hannover). Нові технології навчання. Вип. 86. Ч. 2. С. 210–213.
- Пилипенко, О. (2018). Професійна підготовка фахівців ветеринарного профілю у ВНЗ Німеччини. (Дис. канд. пед. наук). Національний університет біоресурсів і апародокористування України, Київ.
- Цвіліховський М. І. (2013). Структура й методологічні засади підготовки фахівців ветеринарної медицини в Україні на сучасному етапі / М. І. Цвіліховський, В. Б. Духницький, В. К. Костюк // Ветеринарна медицина України. № 8. С. 36–41.
- Deutschland. Bundestag. (2006). Verordnung zur Approbation von Tierärztinnen und Tierärzten (TAppV). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/tappv/index.html>
- Dilly, M., Gruber, C. (2016). Committee on Veterinary Medicine at the Society for Medical Education: Skills Labs in Veterinary Medicine—a brief overview. Medical 183 Education, 33(4). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5003139/pdf/JME-33-49.pdf>
- Dilly, M., Tipold, A., Schaper, E., Ehlers, & Jan P. (2014). Etablierung eines Skills Labs in der Tiermedizin in Deutschland. GMS Zeitschrift für Medizinische Ausbildung, 31(2). URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4027805/pdf/ZMA-31-20.pdf>
- Fischer, M. (2010). Studie über die Ausbildung von Tierärzten in den Lebensmittelfächern ein europäischer Vergleich. (Diss. zur Erlangung des Grades Dr. med. vet.). Veterinärmedizinische Fakultät der Universität Leipzig, Leipzig
- Stiftung Tierärztliche Hochschule Hannover. (2016) Curriculum an der Stiftung Tierärztliche Hochschule Hannover. URL: https://www.tiho-hannover.de/fileadmin/user_upload/tiho_hannover/kliniken_institute/01_verwaltung/Dez.3/Tiermedizin/pdf/curriculum_d.pdf
- Wagels, R., Feige, K., & Tipold, A. (2008). Einführung und Evaluierung des praktischen Jahres an der Tierärztlichen Hochschule Hannover. GMS Zeitschrift für Medizinische Ausbildung, 25 (4). URL: <http://www.egms.de/static/de/journals/zma/2008-25/zma000583.shtml>

Застосування ІКТ на уроках української мови в процесі формування мовної компетентності молодших школярів

Людмила Красюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, теорії та методики початкової освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Тетяна Путаненко – магістр факультету педагогічної освіти, менеджменту і мистецтва ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

У статті розглядається проблема формування мовної компетентності в молодших школярів на уроках української мови, проаналізовані теоретичні підходи до визначення поняття «мовна компетентність». Наведені засоби інформаційно-комунікативних технологій, які доречно використовувати на уроках української мови в процесі формування мовної компетентності молодших школярів

Ключові слова: мовна компетентність, уроки української мови, молодші школярі, інформаційно-комунікативні технології.

Формування мовної особистості, яка б вміла точно висловлювати свої думки й виражати потреби, брати активну участь у процесі комунікації і вдало використовувати мовні засоби відповідно до поставленої мети, цілей і завдань спілкування, зумовлює потребу у виробленні технології такого формування.

У вітчизняній і зарубіжній лінгвістичній літературі розроблено низку понять, що вказують на складність вивчення категорії «мовна особистість».

Проблема формування мовної особистості перебувала і нині перебуває у полі зору багатьох науковців, зокрема, О. Леонтєва, Л. Виготського, Ф. Бачевича, С. Карамана, Ю. Караулова, М. Пентилюк, В. Мельничайка, Л. Скуратівського та ін.

У теорії та методиці викладання української мови та літератури виділено чотири

типи компетенцій: мовну, мовленнєву, соціокультурну та функціонально-комунікативну.

Мовна компетенція визначається: загальноприйнятими орфоепічними, граматичними та стилістичними нормами; мовленнєва – чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням, письмом; соціокультурна – рівнем знань національної культури; функціонально-комунікативна уміння використовувати мовні засоби в межах функціональних стилів [4].

Мовна компетенція як система знань з граматики, фонетики, лексики, стилістики тієї мови, що вивчається, не повинна розглядатися окремо від мовленнєвої, а слугувати її теоретичною основою шляхом аналізу і синтезу текстів.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що «до мовних компетенцій належать:

- знання базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства, передбачених програмою з української мови за професійним спрямуванням;

- базові лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння;

- внутрішня потреба вивчати українську мову (як рідну, державну);

- розуміння зображувально-виражальних можливостей рідної (української) мови;

- уміння внутрішньо проникати в смисл дидактичного тексту;

- уміння здійснювати різні види мовного розбору;

- лінгвосоціокультурні компетенції (інтеграція знань лінгвістичної і соціокультурної змістової лінії курсу української мови, серед них знання правил мовленнєвого етикету українців, виразів народної мудрості);

- досвід самостійної предметної діяльності – навчально-пізнавальної, аналітичної, синтетичної та ін.[1]».

Зaproвадження інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі – це не данина моді, а необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа. Ні для кого вже не є новиною необхідність широкого застосування електронних засобів навчання під час вивчення будь-якого предмету [3].

Застосування комп'ютерної техніки робить привабливими і по-справжньому сучасними уроки мови. Завдяки ІКТ відбувається індивідуалізація навчання, контроль і підведення підсумків проходять об'єктивно й вчасно.

Узагальнивши результати наукових досліджень і досвід творчих педагогів, можна виділити та використовувати наступні позитивні моменти використання ІКТ для уроків у початковій школі: підвищення цілеспрямованості навчання; посилення мотивації навчання; застосування активних методів і форм навчання; прискорення темпу навчальних дій; краще запам'ятовування, відтворення матеріалу тощо.

Як показали дослідження, із використанням комп'ютера на уроках української

мови (зокрема для розвитку зв'язного мовлення) намітилась певна різниця у формуванні здібності до абстрагування, рівня розвитку мовних якостей, що супроводжують процес мислення.

Використання наочних посібників (малюнків, схем, таблиць), які можна з успіхом виготовити з допомогою комп'ютера та роздрукувати на принтері навіть для кожного учня (або використовувати безпосередньо з монітора), багато в чому допоможе дітям в плані розуміння фактичного змісту твору. Адже школярі в цьому випадку мають змогу не лише чути голос вчителя (учня), який читає твір та бачити букви (абстрактний, знаковий елемент), але й дивитись на самих персонажів, аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, виражально-зображувальні засоби, що їх застосував автор. Звичайно, такий вплив відразу на декілька органів чуттів, у різноманітних формах покращить процес сприймання учнями почутого і побаченого. Виділивши за допомогою таких таблиць головне, вчитель зможеться забезпечити і належне розуміння основної думки твору учнями.

Сприймання покращується й за рахунок елемента цікавості, який, звичайно присутній на уроках такого виду. Щодо уваги учнів, то треба зауважити, що за невмілого використання педагогом на уроці будь-якого засобу (чи то малюнка, чи то грамзапису) можливе зниження дитячої уваги, і тут на допомогу має прийти педагогічна майстерність учителя, його вміння вчасно запропонувати те, з чим він хоче працювати.

Чудовий вихід із такої ситуації ми вбачаємо у використанні комп'ютерних дидактичних засобів або засобів, розроблених за допомогою ПК.

У плані розробки дидактичних засобів, на нашу думку, можливості комп'ютера дуже великі і до кінця далеко не вивчені.

Хочемо представити лише декілька визначальних із них.

1. Створення наочності. Наочні посібники можуть бути створені у будь-якій програмі, що працює з графікою, а саме: WORD; CORELDRAW; ADOBEFOTOSHOP тощо. Також можна використовувати вже створену наочність, оцифрувавши її (за до-

помогою сканера) і доповнивши якісь свої елементи. Таблиці та схеми у початкових класах (особливо у 1 класі) можна використовувати з малюнками.

2. Створення різноманітних завдань. На уроках розвитку зв'язного мовлення величезне місце займає практична діяльність учнів, а саме виконання різноманітних завдань, як творчого, так і репродуктивного характеру.

Ще одним прикладом використання ППЗ для формування мовної компетентності учнів є створення дидактичних пам'яток. Вони можуть мати наступну форму і зберігатись безпосередньо на комп'ютері у формі файлів, які дитина може відкрити, коли їй це необхідно. Загалом величезний і багатофункціональний процесор WORD може використовуватись для досягнення наступних цілей: друк тексту; форматування; вставка малюнків, гіперпосилань, таблиць, графіків та ін.; вставка звукових та ін. файлів на сторінку; створення простих геометричних фігур.

3. Для розвитку мовленнєвої діяльності школярів величезне значення мають проблемні ситуації, саме розв'язання і пояснення яких потребує належного словесного оформлення. Такі проблемні ситуації пропонуються молодшим школярам у формі запитань: Чому? Чому так вважаєш? Обґрунтуй відповідь. Щоб ти порадив герою казки (оповідання)?

Пропонуємо використовувати презентації POWER POINT для розробки проблемних ситуацій. POWER POINT – це програма, у якій можна створювати різноманітні презентації із почерговою зміною слайдів. На слайдах можна розставляти графіку, звук та ін.

4. Ще однією з найпоширеніших програм у стандартному наборі є графічний редактор PAINT. Окрім використання PAINT вчителем, він паралельно може використовуватись учнями, для розвитку зв'язного мовлення. Виконуючи найпростіші завдання, з коментуванням своєї роботи, вже з першого класу учні будуть розвивати своє мовлення на різних уроках [2].

Види робіт, які можна запропонувати для виконання учнями на уроках української мови: коментоване малювання; ко-

ментоване розфарбовування малюнка; коментоване перенесення частин малюнка для створення нового зображення тощо.

Застосування засобів ІКТ в системі освіти, перш за все, направлене на вдосконалення існуючих технологій навчання. Комп'ютерні технології підсилюють дослідницькі, інформаційно-пошукові та аналітичні методи роботи з навчальним матеріалом.

За допомогою комп'ютера як засобу навчання можна реалізувати програмоване та проблемне навчанням. Використання навчальних програм є дуже ефективним методом навчання, якщо він поєднується з традиційними методиками, а вчитель займає активну позицію та при необхідності стає проміжною ланкою між комп'ютером та учнем під час практичних занять.

Приміром, на уроках навчання грамоти учням цікавіше читати склади, де всі літери рухомі, з'являються у крапельках, сніжинках, на листочках (залежно від пори року), за допомогою анімації «оживляю» різних казкових героїв. А такий засіб мультимедіа, як графіка у поєднанні з анімацією, дає можливість представити необхідне зображення з точністю до миті, наприклад, читання слів – «блискавок» або слів, які «заховались».

На уроках використання ІКТ допомагає організувати роботу над звуком, звуковою схемою слова, над реченням, текстом, допомагає враховувати рівень оволодіння читанням учнів на уроці (поки що одні учні читають текст у підручнику, більш підготовлені учні читають продовження або більш складний варіант на екрані).

При навчанні читанню в 1 класі на уроках навчання грамоти вчителі використовують електронний навчально-методичний комплекс «Веселий букварик», автор-укладач А.О. Комбарова [5]. Посібник містить багато навчальних, розвивальних та ігрових завдань, які спрямовані на закріплення знань та розвиток мовних здібностей учнів. Яскраві малюнки, цікаві завдання, включені в електронний посібник, сприяють підвищенню інтересу до рідної мови у молодших школярів, дозволяють в ігровій формі познайомитися з навчальним матеріалом, надають широкі можливості для самоконтролю та навчальної рефлексії.

У своїх презентаціях часто використовуємо текст, але пам'ятаємо про те, що великий обсяг тексту погано сприймається з екрану. Тому прагнемо по зможі замінити друкований текст наочною або «оживити» його (відгадування загадок, читання акровірша). Навчивши дітей слухати, пропонуємо їм записи зразкового читання невеликих за обсягом літературних творів. Це навчає виразного читання, вміння відчувати настрій, визначити характер героїв. Використовуючи завдання «Збери розспаний вірш» (прислів'я, загадку), розвиваємо пам'ять, художні смаки учнів. Розвитку логіки, пам'яті, вмінню визначити основну проблематику твору сприяє виконання завдання «Визнач життєву позицію героя».

Мета педагогів – навчити учнів не лише опрацьовувати матеріали, а й уміти їх представити, бо сьогодення вимагає від сучасної молоді не простого оволодіння комп'ютерною технікою, а й вміння нестандартно, творчо показати свою роботу, відстоювати свою думку та аргументувати свої дії. Переваги такої роботи надзвичайні, адже зростає зацікавленість предметом вивчення, учні самі стають творцями, ініціаторами нових ідей, розвивають свої інтелектуальні здібності.

Комп'ютерна презентація – це авторське учнівське бачення теми, розробка певного сценарію виконання і представлення аудиторії, яка, до речі, може бути абсолютно різною: від учнів початкової школи до вчителів. Комп'ютер дає можливість використання інформації мережі Інтернет, дозволяє ілюструвати, естетично оформляти сторінки, використовувати ефекти анімації. Учні вчать бути послідовними у відборі найсуттєвішої інформації.

Суть інформаційно-проектної технології – через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання проблеми чи низи проблем на основі певної суми знань, показати практичне застосування цих знань. За допомогою комп'ютерної програми вчителі також можуть перевірити вміння учнів читати текст мовчки. Цим актуалізується така важлива змістова лінія Програми з рідної мови, як комунікативна. Даний розділ комп'ютерної програми надає змогу педагогу водночас проконтролювати час про-

читання тексту і відповідно визначити темп читання для кожного учня класу.

Творчі завдання на основі застосування інформаційних технологій за своїм змістом і методами виконання найчастіше носять ситуативний характер. Дидактичною метою таких завдань є вироблення діяльнісних компетенцій і виявлення особистісного ставлення до розв'язуваної проблеми на основі творчого застосування наявних знань, умінь, навичок.

Зрозуміло, що уроки з використанням інформаційних технологій потребують значної підготовчої діяльності педагога. Педагог повинен вміти користуватися різноманітними програмами: графічними, flash-анімації, web-редактора, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео тощо. Це уможливує подання інформації у формі відео, презентації, web-сторінки, з різноманітними роликами. Загалом у власній практиці для унаочнення навчального матеріалу дуже часто використовуємо ресурси Інтернету.

Головне завдання використання ІКТ у процесі вивчення української мови – підвищити пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, ефективність його опанування школярами. Загальновизнано, що особистість, яка зацікавлена, хоче пізнати матеріал, засвоює його набагато краще, ніж та, що не зацікавлена змістом того, що вивчає.

Кількість мультимедійної підтримки уроку може бути різною: від кількох хвилин до використання мультимедіа впродовж цілого уроку. Під час уроку з мультимедійною підтримкою істотно змінюється роль педагога, який виступає передусім організатором, координатором пізнавальної діяльності учнів.

Отже, комп'ютер та інтерактивні дошки на уроках української мови поступово стають звичними засобами навчання; використання яких роблять урок динамічним, яскравим і, звичайно, набагато результативнішим.

Науково-педагогічна література подає безліч різноманітних мультимедійних жанрів: Блок-тема, Медіа-урок, Самодиктант, Тестові завдання, Медіа-проект, Медіа-твори, Творчі презентації, Віртуальні екскур-

сії, Медіа-експресії, Літературний портрет, Динамічні таблиці, Статичні таблиці.

У щоденній практиці ми використовуємо навчально-дидактичні програми «Розумники» та дидактичний мультимедійний контент «KMMEDIA Ed Prof».

Мультимедійне видавництво «Розумники» створює електронні підручники, інтерактивні завдання та дидактичні матеріали для початкової школи. Навчальні матеріали, розроблені видавництвом, яскраві та захопливі. Вони перетворюють серйозне навчання на гру. Відповідають вимогам Нової української школи, мають гриф Міністерства освіти і науки України та рекомендовані до використання в навчальних закладах. Це захоплюючі навчальні програми для дошкільнят та дітей молодшого шкільного віку з інтерактивними вправами, веселими анімованими персонажами, яскравими сюжетами та звуковим супроводом. Вони викликають інтерес до навчання, допомагають дитині швидше вивчити новий матеріал з основних шкільних предметів. Розвивають логіку, увагу, уяву, креативне мислення та пам'ять.

Видавництво розробило понад 16 тисяч інтерактивних завдань з української мови та математики для учнів початкової школи. Усі завдання в ігровій формі, вони яскраві та цікаві, мотивують дітей до навчання. Програма, в якій працюють електронні ресурси, встановлюються на планшет або комп'ютер учня чи вчителя. Навчатися граючи можна як на уроках, так і вдома. Учителю легко організувати інтерактивну роботу всього класу, використовуючи «Smart-кейс вчителя». Smart-кейс відкриває учителю доступ до електронних освітніх ігрових ресурсів, особистого кабінету та електронного журналу. Учні можуть виконувати завдання фронтально – на інтерактивній дошці. Якщо ж мають індивідуальну підписку, то виконують вправи (на уроці чи вдома), а учитель отримує та переглядає відповіді онлайн в електронному журналі. Учні бачать, у якій частині електронних ресурсів є завдання, які призначив учитель. Обкладинки цих частин позначено будиночками, а не лише самі завдання.

Переваги застосування інноваційно-дидактичної програми «Розумники»:

Електронні освітні ресурси видавництва «Розумники» мають гриф МОН та рекомендовані до використання у закладах освіти.

Апробовані в рамках всеукраїнського педагогічного експерименту «Розумники» (Smart Kids).

Теми та завдання ЕОІР відповідають чинній навчальній програмі.

Ігрова форма подання матеріалу повністю відповідає принципам НУШ.

Електронні ресурси можна застосовувати у класах, де діти навчаються за авторськими методиками.

Електронні ресурси можна використовувати як фронтально – на дошці, так і індивідуально, коли учні працюють за власними комп'ютерами, а вчитель переглядає відповіді в «Електронному журналі».

Наукові дослідження виявили, що завдяки використанню освітніх ігор: підвищується рівень успішності учнів та середній бал з української мови; зростає швидкість проходження та засвоєння нового матеріалу; у дітей збільшується інтерес до вивчення базових предметів; формуються предметні та ІК-компетентності; розвивається логіка, пам'ять, стійкість та точність уваги, уява та креативне мислення.

Інтерфейс програми яскравий, всі завдання поділені на теми. Переходити від теми до теми можна за допомогою літачка. Всі завдання теми знаходяться в ящиках, а коли дитина правильно його виконала, то з нього вилуплюється курчатко, якщо зробила помилку та наполовину. Але виконавши завдання повторно, при цьому умова змінюється, свій результат можна покращити. Це дуже мотивує дітей. Також можна отримати підказку в сови. Теоретичний матеріал зображений у вигляді значка закритої книги, коли відео проглянуте значок змінюється на розгорнуту книгу. Діти із захопленням працюють із інтерактивною дошкою, пересуваючи, малюючи, вибираючи, дописуючи елементи в межах програми.

Програма «Розумники» для 1 класу поділена на добукарварний період, букварний та післябукварний. В добукарварному періоді учнів вчилися будувати речення за схемою, описували картинки. Безпосередньо у букварному детально розглядалася кожна бук-

ва, її написання, звук, відшукування потрібної літери у вірші, відгадування загадок, читання складів та слів. Впродовж післябукварного періоду завдання спрямовані на закріплення вивчених літер.

У 2 класі мультимедійні завдання спрямовані на вивчення та закріплення вмій здобувачів знань переносити слова, правопис ненаголошених «е» та «и», написання власних та загальних назв, подвоєння м'яких приголосних звуків, написання слів з апострофом.

Творчі завдання допомагають дітям скласти речення за схемами, додати описи за малюнками. Допомагають закріпити вміння розрізняти синоніми, антоніми, омоніми. Ряд завдань, що наповнені анімацією стимулюють дитину до визначення правильної відповіді. Програма стає справжнім помічником при ознайомленні з частинами мови. Чітко, лаконічно подано матеріал для вивчення та ряд завдань, що дозволяють закріпити вміння відрізняти, наприклад, слова назви предметів (іменники) та слова назв ознак предметів (прикметники).

Отже, використання програми «Розумники» мотивує, зацікавлює, «оживлює» процес навчання, як учнів так і для вчителя.

Дидактичний мультимедійний контент «KM MEDIA Ed Profi» – це явище в освітньому середовищі не тільки нашої держави, а й європейських країн. **Що таке ED PROFi?**

• мультимедійна навчально-освітня система, яка інтегрує всіх учасників освітнього процесу в єдину взаємопов'язану систему;

- метод організації навчання на засадах самоосвітньої компетентності;
- освітній простір для отримання, закріплення, самооцінки знань кожним учнем;
- інструмент управління розвитком самоосвітньої компетентності.

Суть методу ED PROFi забезпечує:

- проведення уроків із демонстрацією;
- організацію індивідуальної самостійної роботи;
- автоматизацію процесу виявлення помилок та їх усунення;

- пояснення навчального матеріалу із залученням сучасних засобів навчання;
- організацію колективної дослідницької роботи учнів;
- формування індивідуальної траєкторії знань учня;
- самопідготовку до уроку засобами мультимедіа;
- відображення статистики навчальних досягнень учнів для батьків.

«Дидактичний мультимедійний контент для початкової школи «KM MEDIA Ed Profi»» схвалений для використання у загальноосвітніх навчальних закладах профільними комісіями МОН України (Лист № 22.1/12-Г-923, від 04. 09.2019) та належить до категорії мультимедійних електронних освітніх ресурсів, що мають можливість функціонувати в режимі без під'єднання до інтернету. Програма включає в себе понад дві тисячі відео та анімаційних роликів до семи освітніх галузей.

Ця система являє собою сервер учителя, наповнений мультимедійним контентом. Електронний засіб навчання «KM MEDIA Ed Profi» завантажується на ПК учителя через флеш-накопичувач «Kingston» або міні-комп'ютер «Raspberry». Ці носії внесені до «Переліку підприємств-виробників (постачальників), що мають чинні свідоцтва про визнання відповідності педагогічним вимогам на обладнання, засоби навчання, навчальні комп'ютерні комплекси та допоміжні матеріали для закладів загальної середньої освіти (станом на 15 липня 2019 року)».

ЕОР «KM MEDIA Ed Profi» після інсталяції на ПК з'єднується із приладом для демонстрації (інтерактивна дошка, телевізійна панель, проектор та екран), і вчитель отримує доступ до мультимедійного дидактичного матеріалу у форматі MP4 до 7-ми освітніх галузей. Це надає вчителю інструменти для створення сучасного освітнього середовища в частині змісту. Використання програми в освітньому процесі на етапі отримання початкової освіти спрямоване на підвищення ефективності та якості процесу навчання.

ЕОР «KM MEDIA ED PROFi» сприяє впровадженню наскрізних освітніх ліній на засадах компетентнісного навчання, а саме:

завдання для організації усної та письмової взаємодії; для організації рефлексії; розвитку критичного мислення; обговорення з метою формування логічного мислення та емоційного інтелекту; розуміння залежностей у природі; формування світогляду через власне ставлення до події; опанування себе як частини родини, рідного краю, України; формування базових освітніх компетентностей; формування та розвиток алгоритмічної культури мислення; формування апарату аналітичного мислення; значення та ролі людини в природі; усвідомлення власного «я» в природі; пізнання процесів та явищ у природі; роль та значення рукотворних винаходів людства, їх вплив на природу; усвідомлення власного «я» в суспільстві; ознайомлення з культурною спадщиною; правилами поведінки та вмінь поводитися в громадах різного типу; усвідомлення «себе» громадянином України та Європи; формування безпечного існування в природі, побуті, транспорті, громадських місцях; основ здорового способу життя; знайомство з поняттям «інформаційно-комунікаційне середовище»; розуміння технологій, їх значення та ролі в житті людини, суспільства; розвиток творчих здібностей, дослідницьких навичок, практичної участі у створенні технічних об'єктів; пізнання світу професій та ремесел; розвиток навичок художньо-творчої діяльності; формування вмінь сприймати та розуміти мистецтво; навчатися самовираження засобами мистецтва, інтерпретації мистецтва.

Запропоновані відеоматеріали можуть використовуватися на всіх етапах освітнього процесу:

- дослідницької колективної чи індивідуальної роботи здобувачів освіти;
- прогнозування в контексті навчальних та практичних задач;
- розпізнавання проблем довкілля;
- дій за алгоритмом та складання алгоритмів;
- взаємодії та співпраці в парі, команді;
- застосування знань у реальних конкретних ситуаціях;
- закріпленні навичок основних освітніх компетентностей та організація навчання за основними наскрізними освітніми лініями.

Наприклад, під час формування нового поняття (пояснення нового матеріалу) доцільною буде демонстрація відеосюжетів, у яких наочно розкривається навчальний матеріал теми, що доповнює розповідь учителя. Крім того, відео допоможуть учителю сформулювати проблемну ситуацію, запропонувати дослідження, розв'язати задачу, навести приклад подібних ситуацій із власного життя, оцінити дії героїв сюжету, надати оцінку їхнім вчинкам та діям, прокоментувати події, зробити власний висновок щодо сюжету, оцінити емоційну складову сюжету, прислухатися та прокоментувати власні відчуття тощо.

«KM MEDIA Ed Profi» – це раціонально використаний час уроку. Змістовний контент, художньо та естетично виготовлений за віковими особливостями учнів початкових класів сприяє формуванню та розвитку емоційного інтелекту дитини. Важливою перевагою використання «KM MEDIA Ed Profi» є можливість постійно залучати учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, практично спрямованої, урізноманітнювати види діяльності на уроках, умотивувати всіх учасників освітнього процесу. Контент «KM MEDIA Ed Profi» подається цікаво, сучасно, інформаційно та змістовно посилює пізнавальний інтерес здобувачів освіти, відкриває нові можливості для формування та підвищення рівня загальної культури учнів, створює умови для систематизації навчального матеріалу й формування наукового світогляду.

Аргументи, наведені вище, розкривають та підтверджують методичне спрямування та дидактичне значення мультимедійного контенту «KM MEDIA Ed Profi» в організації освітнього процесу, який є ефективним інструментом підвищення якості освіти й надає рівний доступ до освіти її здобувачам. Структурована мультимедійна навчально-освітня система наповнена базою мультимедійних матеріалів та узгоджена із діючою державною програмою.

Отже, використання комп'ютерних технологій вносить істотні зміни у діяльність педагога та розвиток учня як особистості, ставить нові вимоги до професійної май-

стерності викладання предмета у комп'ютерному класі, вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з кожним учнем під час освітнього процесу у своїй діяльності прагнемо урізноманітнювати уроки, робити вивчення мови неповторним, пам'ятаючи слова Олеса Гончара, що бути у вічному пошукові-це значить «шукати енергію слова в енергії душі».

Література:

Державний стандарт початкової загальної освіти від 2018 року: <https://nus.org.ua/news/uryad->

[opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/](https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/)

Кітасва М. Використання мультимедійних технологій Початкова освіта, №38. 2011. С.7-9.

Концепція «Нова українська школа» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

Методика навчання української мови в початковій школі навчально -методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2011. 364 с.

Навчально-методичний комплекс «Веселий букварик», автор-укладач А.О. Комбарова.:<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-437daf-22ba4c7>

Екологічне виховання дітей та молоді: глобальний та особистісний контексти

Пантюк Микола

*доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Прейс Наталія

*кандидат медичних наук, старший викладач кафедри анатомії,
фізіології та валеології Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*

Денисяк Юлія

*аспірант кафедри
загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка*

Корчинська Наталія

*магістр кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Семенчук Ольга

*магістр кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*

В умовах глобальної екологічної кризи, коли під загрозою стала не лише екологічна ситуація в довіллі, але й здоров'я кожного жителя планети питання утримання рівноваги у системі «природа-людина» стають надважливими. Людина повинна усвідомити, що небажання і невміння змінити власну руйнівну діяльність яка шкодить не

лише природі, але, передовсім, власне людині, передбачає значне погіршення людського здоров'я і загальний несприятливий прогноз життя людини на землі.

Саме людина способом свого проживання і невмілого природокористування створила ту екологічну кризу, яка сьогодні охопила всі без винятку країни світу і по-

ставила людину перед вибором існування на Землі. Ні сучасні технології, ні бурхливий розвиток науки, ні тотальна інформатизація населення не дасть можливості вирішити ці складні питання. На нашу думку лише ціннісне переосмислення стосунків між людиною і природою та прийняття парадигми природовідповідності дасть змогу уникнути драматичного сценарію у сучасному протистоянні людини і природи.

Усвідомлення цілісності та єдності з природою і її оточенням слід формувати та розвивати у людини з раннього віку. Саме тоді цей зв'язок відчувається найбільше, сприйняття цілісності людини і природи відбувається безпосередньо, дитина бачить світ навколо себе як найбільшу і найважливішу цінність, сприймає його як щось особливе, без чого не усвідомлює свого життя. Саме тоді слід навчити дитину ставитися до природи як до моралі – це вічні цінності, зміна яких тягне за собою проблеми самої людини, ускладнює її життя, порушує гармонію життєвого ритму, провокує хвороби і погане самопочуття, може спричинити розлади здоров'я: фізичного, психічного, ментального.

Екологічна свідомість особистості покликана зберегти рівновагу у системі «природа-людина», що, своєю чергою стане підґрунтям з одного боку цілісності і збереження природного середовища, з іншого – поліпшення здоров'я людини як однієї із пріоритетних цінностей в умовах сьогодення. Так, В. Карамушка, дає таке визначення цьому поняттю: “Екологічна свідомість – це одне з ключових понять екологічної психології, що означає вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища та внутрішнього світу людини, саморегуляцію даного відображення та усвідомлення місця і ролі людини у реальному світі. Екологічна свідомість відрізняється від свідомості як такої тим, що вона насичена екологічним змістом і є сукупністю екологічних уявлень, які формують суб'єктивне відношення людини перш за все до природного середовища” [2].

Актуальність проблеми здоров'я, збереження та гармонії людини і природи детерміновані низкою суперечностей, які

не лише обґрунтовують важливість означених глобальних питань, але й вказують на негативні тенденції розвитку людської цивілізації у сучасному вимірі. Серед таких суперечностей ми виділяємо:

- стрімкий розвиток науки і появу на цьому фоні низки проблем, які загрожують людині;
- вагомий розвиток медицини та суміжних до неї галузей і поява нових, складних, погано діагностованих хворіб та патологій;
- усвідомлення людиною ризиків неконтрольованого і хижацького природокористування і декларація форм та способів боротьби з такими явищами;
- глобальність проблеми охорони довкілля і незлагодженість світової спільноти у їх вирішенні тощо.

Отже, констатуємо, що XXI століття відзначається значним порушенням рівноваги природного середовища, що детермінується згубною для природи і людини науково-технічною діяльністю, хижацьким природокористуванням та землекористуванням, тотальною урбанізацією, пріоритетністю матеріальних потреб над духовними, слабкістю громадянського суспільства у питаннях екології та безвідповідальністю держави тощо.

Причини такого стану довкілля бачаться нами у відсутності сформованого екологічного світогляду особистості, недосконалої природоохоронних компетенцій людини, не усвідомлення ризиків такого природокористування передовсім для людини.

Відповідальність за поліпшення ситуації на планеті лежить на кожній людині, державі, громаді, організації. Усі складові людської цивілізації – наука, культура, освіта, політика тощо – мають системно працювати над вирішенням природоохоронних питань.

Вчені сьогодні ведуть мову про доцільність і необхідність становлення й розвитку екоцентричної концепції, на відміну від людиноцентричної, доводячи, що саме вона є адекватною відповіддю на сучасні глобальні виклики.

Екоцентрична концепція, вказують учені, «характеризується такими особливостями:

1. Найвищою цінністю є гармонійний розвиток людини і природи. Людина – не

власник природи, а один з членів природного співтовариства.

2. Відмова від ієрархічної будови світу. Розум людини не дає їй привілеїв, а навпаки накладає на неї додаткові обов'язки по відношенню до довкілля. Соціум не протистоїть світу природи, вони є елементами єдиної системи.

3. Метою взаємодії з природою є максимальне задоволення як потреб людини, так і усього природного співтовариства. Людині немає звідки брати засоби існування, окрім як з довкілля. Але вона повинна не тільки брати, але й давати. Вплив на природу замінюється взаємодією з нею.

4. Розвиток природи і людства мислиться як процес коєволюції, взаємовигідної єдності» [1, с. 22].

Дієвими важелями у сенсі становлення екоцентричної концепції володіє освіта, оскільки саме її потенціал та педагогічний інструментарій зможе побудувати системну, наукову, методично доцільну та дієву концепцію, реалізувати яку зможуть усі суб'єкти освітнього процесу: педагоги, вихователі, учні, студенти, батьки, представники громадськості та ін.

Освіта несе відповідальність за закладання підвалин екологічного та валеологічного виховання дітей з раннього віку. У цьому сенсі передбачається тісна та дієва співпраця усіх виховних інституцій – сім'ї, закладів дошкільної освіти, школи, громади. Системність, науковість, логічність і дієвість розв'язання питань екологічного виховання передбачає формування екологічного світогляду та відповідних компетенцій, серед яких здоров'язбережувальна є особливо важливою і необхідною.

Проблема екологічного виховання та здоров'язбереження дітей у кінці ХХ століття отримала достатньо чіткі та визначені наукові та методичні орієнтири. Педагогічний інструментарій означеної проблеми вирізняється доцільністю, різноманітністю та результативністю. Проте зазначимо, що це стосувалося лише системної роботи у закладах освіти, зокрема дошкільної. Ши-

рокої популяризації серед дорослих питання здоров'язбереження та шляхи їх вирішення не мають і сьогодні.

Наголошуємо ще на одній важливій складовій екологічного світогляду людини – екологічній відповідальності особистості. Як стверджують науковці, “підвищення ефективності формування екологічної відповідальності особистості можна досягнути через розширення набору соціальних ролей учнів, формування у них психологічного стану емпатійної відкритості своєму оточенню, розширення їх афективно-перцептивного поля сприйняття дійсності” [3, с. 64].

Таким чином констатуємо, що актуальність означеної теми детермінується низкою чинників, серед яких глобальні та особистісні, а саме:

- складна і загрозлива екологічна ситуація у світі, що спричиняє погіршення здоров'я людини,
- недостатній рівень валео-екологічної культури особистості, яка потребує системних міжпредметних наукових підходів;
- необхідністю формування у людини з раннього віку ціннісного ставлення до природи і усвідомлення гармонії людини і природи як основного чинника здоров'я;
- формування екологічно свідомої та компетентної особистості на ґрунті її включення у “світ природи”;
- формування з раннього віку здоров'язбережувальної компетентності;
- тісна взаємодія сім'ї, закладів освіти у справі здоров'язбереження дітей.

Дерябо С.Д. Экологическая педагогика и психология. – Ростов-на-Дону: “Феникс”, 1996. 480 с.

Енциклопедія сучасної України. Екологічна свідомість. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18684

Заброцький М.М. Екологічна відповідальність як вияв духовності особистості // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти. 2006. – С. 62 – 68.

До питання діагностичного апарату дослідження розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти

Горохівська Тетяна,

докторант

Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна

On diagnostic toolset of research on development of professional-pedagogical competency in professional disciplines lecturers from technical universities

ABSTRACT

The article presents the characteristics of a diagnostic toolset of research on the development of professional-pedagogical competency in lecturers of professional disciplines from technical universities. It shows that this author's toolset covers certain criteria, indicators and methods for monitoring the development of professional-pedagogical competency in lecturers of professional disciplines. The criteria as signs of quality which allow one to assess the state of the studied object include axiological-motivational, integrative-cognitive, organizational-methodical, operational, personal-communicative, research-related, evaluative-reflexive ones. The article determines indicators for each of them. Following the proposed criteria, it considers methods appropriate for measuring structural components of professional-pedagogical competency in lecturers of professional disciplines from technical universities (motivational-axiological, cognitive-intellectual, functional-technological, social-communicative, reflective-regulatory). The article concludes that the criteria, indicators and methods have made it possible to create a system of research on professional-pedagogical competency in lecturers of professional disciplines from technical universities. This competency is understood as a methodical toolset including reliable and valid methods for identifying quantitative and qualitative characteristics of the studied pedagogical phenomenon.

Keywords: professional-pedagogical competency, lecturer of professional disciplines, experimental research, diagnostic toolset, criteria, development indicators, methods, technical university.

Таблиця 1.

Критерії та показники розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО.

Критерії	Показники
Ціннісно-мотиваційний	Вмотивованість; педагогічно-аксіологічна спрямованість; усвідомлення, і прийняття загальнопедагогічних цінностей; соціально значущі (порядність, чесність, сумлінність, благородство, гідність, незалежність, скромність та ін.) та професійно важливі (гуманність, толерантність, демократичність, емпатія, терплячість, педагогічний оптимізм, доброзичливість, повага до студентів та ін.) якості; належна культура поведінки (увічливість, врівноваженість, витриманість, уважність, справедливість, тактовність, привітність, охайність); умотивоване бажання підвищувати рівень власної компетентності; прагнення професійного самовдосконалення; стійкий інтерес до інновацій.
Інтегративно-знаннєвий	Наявність цілісної сукупності актуалізованих психолого-педагогічних знань; сформованість знань у предметній області; здатність працювати з різноманітною інформацією, творчо використовувати накопичену інформацію для викладацької діяльності у ЗВО; знання іноземних мов та ІКТ; розумові здібності, науковий кругозір, ерудованість, інноваційність мислення, наявність почуття нового; неперервне опрацювання нових тенденцій в освіті взагалі та зокрема вищій школі, а також вивчення наукових і технічних досягнень у власній предметній області.
Організаційно-методичний	Уміння визначати цілі і завдання навчання та виховання, конкретні педагогічні завдання, проектувати і створювати необхідні для цього умови; здатність планувати й організовувати освітню діяльність за всіма її видами, керувати навчально-виховною, науководослідною та самостійною пізнавальною діяльністю студентів; спроможність розробляти навчально-методичне забезпечення; вміння передбачати результати навчання та виховання, оцінювати педагогічні результати; накопичувати й обмінюватись педагогічним досвідом і досвідом упровадження інновацій; здатність до програмування професійного самовдосконалення.
Діяльнісно-операційний	Здатність виконувати діяльність відповідно до різних функціональних обов'язків; використовувати інформаційні технології та їх засоби у професійній діяльності, конструюванні та реалізації освітнього процесу; неперервно вдосконалювати педагогічні знання й уміння, брати участь у навчально-методичних семінарах, науково-педагогічних дослідженнях, міжнародних наукових та освітніх проектах; ухвалювати оптимальні стратегічні рішення, використовувати результати наукових досліджень в освітньому процесі; виявляти ділову активність і рішучість, оперативність, цілеспрямованість, ініціативність і мобільність.
Особистісно-комунікативний	Активна професійно-педагогічна позиція; здатність завойовувати авторитет і довіру студентів; вміння та бажання гнучко пристосовуватися до мінливих умов професійно-педагогічної діяльності, спроможність вчитися новому; здатність будувати відносини зі студентами, колегами, керівниками, стейкхолдерами в різних ситуаціях; здатність до продуктивного педагогічного спілкування, що сприяє запобіганню та вирішенню конфліктів, виробленню та зростанню іміджу педагога; знання технології ефективної комунікації, риторична підготовленість.

Науково-дослідницький	Підготовка монографій, наукових статей, у тому числі в закордонних періодичних виданнях та індексованих у провідних наукометричних базах; доповіді на наукових конференціях і семінарах; рецензування наукових статей, монографій тощо; залучення студентів до наукових досліджень; навички реалізації новітніх методик і застосування ІКТ у науковій діяльності; високий рівень теоретико-методологічного мислення, досконале володіння методами наукового пошуку; прагнення до інновацій і наукової творчості; вміння використовувати результати наукових досліджень в освітньому процесі.
Оцінно-рефлексивний	Здатність до виявлення й оцінювання власних соціально та професійно значущих якостей і продуктивності своєї діяльності за всіма напрямками; спроможність до педагогічної рефлексії; накопичення комплексного портфоліо викладача; адаптивність; прагнення до визнаного статусу кваліфікованого, вимогливого та досвідченого педагога, постійного вдосконалення своєї компетентності, підвищення кваліфікації; вміння формувати і контролювати свій імідж; почуття відповідальності, прагнення до самовираження, самореалізації в галузі сучасної педагогіки.

Постановка проблеми. Нині відбувається безперервне ускладнення завдань, що стоять перед закладами вищої освіти, що зумовлено необхідністю виконання соціального замовлення – формування конкурентоспроможних фахівців, а також невпинним зростанням вимог ринку праці до рівня кваліфікації випускників. Внаслідок цього до сучасного викладача висувають високі вимоги: він повинен бути спроможним до організації ефективної педагогічної взаємодії, самостійного ведення досліджень, конструювання освітніх технологій, прогнозування результатів навчання, виховання та розвитку студентів. Водночас зростає і роль психологічних чинників у професійній підготовці, передусім – особистості педагога, його готовності до вирішення сучасних завдань. З огляду на це одним із пріоритетних завдань, що стоять перед вищою освітою, є професійна підготовка викладачів технічних закладів вищої освіти, чия професійно-педагогічна компетентність прямо та опосередковано позначається на стані розвитку технічного сектору економіки.

Складність процесу оцінювання компонентів професійно-педагогічної компетентності викладачів ЗВО детермінує важливість урахування різноманітних наукових підходів до вивчення результативності їхньої діяльності. Вагоме значення в цьому контексті мають праці

дослідження таких науковців, як С. Гончаренко [1], Н. Гузій [2], С. Демченко [3], В. Кислий [5], Т. Кожухова [6], В. Лозова [10], С. Сисосва [13], а також зарубіжних науковців (Дж. Гласс, Р. Готтсданкер, Д. Кемпбелл, А. Киверялг [7], У. Кокрен, Д. Новіков [11], Дж. Равен [12], Дж. Стенлі та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні особливостей діагностичного апарату дослідження розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняна вища школа робить активні спроби створення нової нормативної бази педагогічної діагностики, заснованої на компетентнісному підході. Ми погоджуємось, що вона має базуватися на пошуку й аналізі визначальних якостей і провідних чинників, усвідомленні системності й цілісності явищ майстерності та професіоналізму викладача [8], взаємозв'язку із соціально-педагогічним середовищем, бути комплексною, брати до уваги особистісні та діяльнісні прояви професійно-педагогічної компетентності викладачів [9], звертатися до інтегративних, суб'єктивних властивостей освітньої діяльності [2].

Ґрунтуючись на низці досліджень із методики педагогічного діагностування та власного багаторічного освітнього досвіду,

ми визначили сукупність критеріїв, показників і методів для оцінювання рівня сформованості професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти, виходячи з характеристик пізнавально-інтелектуального, особистісно-мотиваційного, функціонально-технологічного, соціально-комунікативного та рефлексивно-регулятивного структурних компонентів професійно-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників. В основі критеріїв і показників сформованості професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти лежить перелік теоретичних і методичних знань, практичних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій тощо, які визначені як програмні вимоги до науково-педагогічних працівників. Безперечно, вимірювання компетентності педагога може проводитися лише у процесі його діяльності, а оцінюватися – за результатами, наслідками цієї діяльності [4, с. 11]. Ураховуючи, що робота викладачів фахових дисциплін за змістом, структурою та спрямованістю має суттєві особливості, ми визначили критерії розвитку їхньої професійно-педагогічної компетентності (табл. 1).

З метою моніторингу розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів технічних закладів вищої освіти ми виробили власний діагностично-оцінний інструментарій. Під час його створення та використання ми брали до уваги узагальнене бачення науковцями і практиками трудових характеристик і професійно важливих якостей викладачів, які відповідають очікуванням зацікавлених сторін (стейкхолдерів) системи освіти. Крім того, критерії мають адекватно розкриватися та відображатися сукупністю показників і бути придатними для однозначного вимірювання доступними засобами.

Сім обраних критеріїв, визначені за цими показниками, були послідовно та однозначно застосовані впродовж дослідно-експериментальної роботи, що дало змогу діагностувати й виконати аналіз рівня сформованості професійно-педагогічної компетентності, досягнутий викладачами

фахових дисциплін технічних ЗВО. Це передбачає виявлення конкретних ознак довершеності (характеристик), значення яких відповідають адаптивному (базовому), нормативному (репродуктивному), продуктивному (оптимальному) та креативному (самоорганізованому) рівню сформованості компонентів професійно-педагогічної компетентності викладачів.

Викладачі з адаптивним рівнем компетентності – це, переважно, недосвідчені, молоді викладачі-початківці, в яких необхідні знання й уміння сформовані, однак деякі уявлення мають фрагментарний характер, педагогічні якості виражені недостатньо виразно; вони здатні до організації та належного проведення традиційних занять, проте їх ефективність невисока, підготовлені методичні розробки потребують коригування з боку більш досвідчених колег, а впровадження інновацій супроводжується труднощами, непослідовним копіюванням педагогічних прийомів, що може впливати на результати засвоєння студентами змісту навчального матеріалу; зазвичай самостійність невелика, а ініціатива епізодична.

Викладачі з нормативним рівнем володіють теорією та методикою організації освітнього процесу, однак крайній досвід роботи застосовують за зразком, не до кінця усвідомлено, намагаючись застосовувати інноваційні технології шляхом відтворення; підготовлені навчально-методичні розробки, електронні освітні ресурси, програмні матеріали, дидактичні засоби недостатньо продумані; в роботі не вистачає активності та креативності, зацікавленості дослідно-експериментальною роботою; не прагнуть до саморозвитку та самореалізації.

Викладачам із продуктивним рівнем компетентності притаманна конструктивна діяльність, проектування та застосування інновацій, що сприяє функціонуванню та модернізації освітнього процесу ЗВО; вони виявляють високі педагогічні якості, власну професійну позицію; працюють активно, самостійно, здатні впроваджувати новітні педагогічні технології, налагоджувати міждисциплінарні зв'язки, розробляти сучасну навчально-програмну документацію,

ефективні електронні освітні ресурси, реалізовані в інформаційно-освітнє середовище закладу; займаються дослідницькою роботою та залучають до неї студентів; систематично й адекватно оцінюють і корегують свою освітню діяльність; неперервно вдосконалюють професійно-педагогічні знання й уміння, намагаються узагальнити власний досвід.

Викладачі з креативним рівнем добре вмотивовані, працюють за покликанням, мають власне бачення шляхів вирішення проблем, володіють стратегіями освітньої діяльності, здатні діяти на рівні майстерності та самоорганізації; продукуючи і втілюючи нові, оригінальні ідеї, вони реалізують випереджальний характер освітнього процесу у вищій школі; займаючись науково-дослідною роботою, систематизують психолого-педагогічні здобутки, створюють і розвивають власні інноваційні методики і технології, самотужки розробляють навчально-програмну документацію, комп'ютерно орієнтовані засоби, електронні освітні ресурси й електронні навчально-методичні комплекси, створюють і підтримують інформаційно-освітнє середовище закладу; мають яскраво виражену професійну позицію, орієнтовані на рефлексію, самовдосконалення та самоконтроль.

Завдання побудови еквівалентної, репрезентативної шкали вимірювання диктує потребу призначення ще одного рівня досліджуваного явища – незадовільного (недопустимого, порогового). Однак на практиці вітчизняній системі вищої освіти не притаманний такий рівень професійно-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників, у тому числі, серед викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО це лише поодинокі явище. Зумовлює такий стан вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» в магістратурі й аспірантурі, виконання педагогічної практики під час навчання в аспірантурі, відбір кафедрами претендентів на викладацьку (асистентську) діяльність, схильних до педагогічної роботи, функціонування шкіл педагогічної майстерності тощо.

При цьому на різних етапах нашого дослідження професійно-педагогічна компетентність викладачів оцінювалась шляхом

комплексної багаторівневої перевірки, яка обіймала: самооцінювання різних складових власної компетентності із застосуванням різноманітних методик; оцінювання педагогів студентами; експертне оцінювання за допомогою вивчення результатів, практичних аспектів і досвіду діяльності; визначення рівня професійно-педагогічних знань і вмінь за допомогою тестування та за підсумками курсового проектування, а також з урахуванням думок завідувачів кафедр, адміністрації закладів тощо. Зокрема, для всебічного оцінювання викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО ми використовували такі методи:

1. Ціннісно-мотиваційний критерій діагностувався за допомогою тесту «Схильність до педагогічної роботи», діагностичної карти «Оцінювання та самооцінювання педагогічних якостей» і методики «Аналіз мотивів діяльності науково-педагогічних працівників». Вивчався особистісно-мотиваційний компонент професійно-педагогічної компетентності викладача фахових дисциплін технічного ЗВО. За допомогою тесту оцінювалися такі якості: пізнавальний інтерес, інтерес до навчання інших, інтерес до власної спеціальності, здатність до емпатії, впевненість у собі, інтерес до роботи з молоддю, рівень мовлення, самокритичність, організаторські здатності. Діагностична карта дала змогу оцінити такі властивості особистості викладача: професійно-педагогічну спрямованість, ставлення до педагогічної праці, інтереси і духовні потреби, професійно-етичні якості, особистісно-педагогічну регуляцію. Методика використовувалася для якісного аналізу мотиваційної структури діяльності педагога. Проведений тест дав змогу виявити і проранжувати основні мотиви діяльності науково-педагогічних працівників.

2. Інтегративно-знаннєвий критерій оцінювався за допомогою методики «Діагностика професійної підготовленості педагога» і комплексного тестового контролю. Методика дала змогу оцінити основні науково-теоретичні, психолого-педагогічні та методичні знання педагога, які він використовує в освітньому процесі. Під час тестування відбувалась перевірка комплексу психолого-педагогічних і предметних

знань, професійно-педагогічних умінь і навичок, необхідних для всіх складників діяльності викладача, а також знань, що стосуються застосування інновацій під час реалізації змісту навчання, що передбачає його диференціацію, індивідуалізацію, запровадження дистанційних, інформаційно-комунікативних технологій, здатності сприймати педагогічні знання в предметній області та інтегрувати їх з уже набутими, здійснювати пошук та аналізувати професійно значущу інформацію з різних джерел, які становлять пізнавально-інтелектуальний компонент професійно-педагогічної компетентності.

3. Організаційно-методичний критерій ми діагностували за допомогою оцінювальної карти «Якість організаційно-методичної діяльності викладача». Оцінювалися складники методичної й організаційно-управлінської діяльності викладачів технічних ЗВО відповідно до оптимальності, дидактичної доцільності та відповідності завданням підготовки майбутніх фахівців до подальшої професійної діяльності певного профілю. За кожним показником визначалась експертна оцінка викладача, що характеризує функціонально-технологічний і соціально-комунікативний компонент його компетентності.

4. Діяльнісно-операційний критерій оцінювався за методикою «Педагогічні ситуації». Ця методика дала змогу виявити сформованість функціонально-технологічного компонента професійно-педагогічної компетентності викладача за допомогою перевірки розвинутих ним педагогічних здібностей, що визначалися на основі того, який варіант він обирає серед низки запропонованих складних педагогічних ситуацій для якомога кращого їх розв'язання.

5. Особистісно-комунікативний критерій діагностувався за допомогою методики «Комунікативні та організаторські здібності» (КОЗ-2), тесту «Визначення рівня рефлексії міжособистісної взаємодії» і методики «Оцінювання умінь педагогічного спілкування». За широко апробованою методикою КОЗ-2 виявлялися та оцінювалися комунікативні й організаторські здібності викладачів – здатність чітко та швидко налагоджувати ділові та товариські стосунки

з колегами і студентами, прагнення розширювати різноманітні контакти, брати участь у взаємодії, прагнення виявляти ініціативу та ін. Тест спрямовувався на оцінювання рівня рефлексії міжособистісної взаємодії. Поглиблене вивчення соціально-комунікативного компонента професійно-педагогічної компетентності викладачів здійснювалося за допомогою оцінювання їхніх умінь педагогічного спілкування під час взаємодії зі студентами.

6. Науково-дослідницький критерій визначався за результатами оцінювання курсових робіт слухачів курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників та врахування рейтингового оцінювання наукової роботи викладачів відповідно до чинного у ЗВО «Положення про оцінювання роботи науково-педагогічних працівників та визначення їхніх рейтингів». Курсова робота, як підсумкова форма самостійної навчальної діяльності, є не лише певним етапом в оволодінні науковими знаннями, а й свідчить про здобуті вміння та навички науково-педагогічної дослідницької роботи, що дає підстави визначити рівень пізнавально-інтелектуального та функціонально-технологічного компонента професійно-педагогічної компетентності викладача. Застосування методики рейтингового оцінювання результатів роботи науково-педагогічних працівників із наукової роботи дає змогу взяти до уваги систематизовані показники щодо результативності важливої складової їхньої діяльності у ЗВО.

7. Оцінно-рефлексивний критерій передбачав застосування опитувальника «Виробленість навичок оцінно-рефлексивної діяльності», тесту «Оцінювання педагогічної рефлексії» і діагностичної карти «Оцінювання та самооцінювання готовності педагога до саморозвитку». За їх допомогою визначався рефлексивно-регулятивний компонент професійно-педагогічної компетентності викладача фахових дисциплін технічного ЗВО. При цьому питання опитувальника дали змогу виявити рівень навичок оцінно-рефлексивної діяльності викладача, як слухача курсів підвищення кваліфікації. Тест спрямовувався на вивчення власне педагогічної рефлексії викладачів, а

діагностична карта – рівень готовності педагогічного працівника до саморозвитку та самовдосконалення у професійній діяльності.

Таким чином, запропоновані критерії, показники, методи дали змогу створити систему дослідження професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних ЗВО, яку ми розуміємо як методичний апарат, що охоплює надійні та валідні методики діагностики кількісних та якісних характеристик досліджуваного педагогічного феномена – досягнутого рівня сформованості професійно-педагогічної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. 278 с..

Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: дис. ... д-ра пед.наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2007. 475 с.

Демченко С. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих технічних закладів освіти: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. Кіровоград, 2005. 178 с.

Дорошенко Ю. Компетентність та профільне навчання за Захаренком. Молодь і ринок. 2012. №6 (89). С. 10-14.

Кислий В. М. Організація наукових досліджень: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2011. 224 с.

Кожухова Т. В. Основи психолого-педагогічного дослідження. Харків: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2002. 240 с.

Кыверьял А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллинн: Валгус, 1980. 334 с.

Литвин А. В., Руденко Л. А. Актуальність застосування цілісного підходу в сучасній професійній освіті. Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2016. Вип. 10. С. 20-26.

Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2014. 272 с., с. 35-36.

Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія / за заг. ред. В. І. Лозової. Харків: Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. 348 с.

Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи). Москва: МЗ-Пресс, 2004. 67 с.

Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы / пер. с англ. Москва: Когито-Центр, 1999. 144 с.

Сисоева С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти. Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2009. 460 с.

УДК 378.017.4:005.336.2

Соціально-педагогічний потенціал ЗВО у становленні громадянської компетентності студентської молоді

Людмила Задворняк,

асистент кафедри дошкільної освіти

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена підвищенням інтересу до сучасної системи освіти в процесі підготовки активної, конкурентоспроможної особистості, компетентної у вирішенні життєвих, професійних проблем, готової до виконання цивільних обов'язків, відповідальної за власне благополуччя та благополуччя своєї країни. У статті розглянуто процес становлення проблеми формування громадянської компетентності студентської молоді закладів вищої освіти. Визначено та обґрунтовано поняття «громадянська компетентність». Виокремлено основні компетентнісного підходу, які є невід'ємним компонентом професійної майстерності майбутніх фахівців. З'ясовано умови формування соціально-педагогічного потенціалу закладів вищої освіти у становленні громадянської компетентності студентської молоді в контексті сучасних соціокультурних реалій розвитку українського суспільства.

Ключові слова: громадянська компетентність, громадянська освіта, майбутній учитель, студентська молодь, громадянські цінності, суспільство.

The relevance of the material presented in the article is due to the growing interest in the modern education system in the process of training an active, competitive person, competent in solving life, professional problems, ready to perform civilian duties, responsible for their own well-being and the well-being of their country. The article considers the process of formation of the problem of formation of civic competence of student youth of higher education institutions. The concept of «civic competence» is defined and substantiated. The basics of the competence approach, which are an integral component of the professional skills of future professionals, are highlighted. The conditions for the formation of socio-pedagogical potential of higher education institutions in the formation of civic competence of student youth in the context of modern socio-cultural realities of Ukrainian society.

Key words: civic competence, civic education, future teacher, student youth, civic values, society.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших аспектів виховання студентської молоді є формування його громадянської компетентності. Усвідомлена, ясна і стійка громадянська позиція – основа морально-етичної спрямованості здобувачів вищої освіти.

Значимість громадянської освіти студентів обумовлена провідними тенденціями, характерними для сучасної України, до яких можна віднести розвиток демократії, становлення інститутів громадянського суспільства. Звідси виникає необхідність створення ефективною системи громадянської освіти, метою якої є формування громадянськості, громадянської компетентності у молоді.

Відбувається процес трансформації різних сфер суспільного життя в українській державі, який супроводжується переосмисленням державної політики в галузі освіти, зокрема, для сучасного етапу її розвитку характерно підвищення уваги до питань виховання молоді, та студентської особливості. Виховання громадянина стає спільною метою освітньої системи України і одним з основних принципів державної політики в галузі освіти. Суспільство і держава покладають на установи професійної освіти найважливіше завдання – виховати громадянина, який володіє всією гарантованою державою сукупністю прав і обов'язків, прихильного ідеалам демократії, ідеям соціального партнерства, поважає національні і особистісні свободи, як оточуючих, так і свої; громадянина, для якого пріоритетним стає повага до законів держави [4].

Мета статті полягає у визначенні соціально-педагогічного потенціалу закладів вищої освіти у становленні громадянської компетентності студентської молоді.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. В педагогічній науці є багато наукових праць, присвячених дослідженню окремих аспектів означеної проблеми. Сутність та умови формування громадянської компетентності особистості досліджували такі відомі науковці, як А. Маркова, Є. Мединський, О. Овчарук, В. Степаненко, Ю. Підлісна, О. Пометун, В. Столін та інші. Питанням формування громадянської зрі-

лості у зарубіжній педагогіці займалися А. Адлер, К. Вейнберг, К. Джанга, Г. Кершенштейнер, Х. Мюнклер та ін. Психологічні особливості формування особистості та умови формування громадянськості вивчали М. Боришевський, Л. Бурлачук, Л. Виготський, В. Давидов, І. Кон, О. Красовська, О. Леонтєв, Т. Титаренко та інші дослідники.

Дослідження різних аспектів професійного становлення майбутнього фахівця, зокрема, становлення його як особистості, шляхом громадянського виховання, проводилося в наукових працях В. Андрущенко, Є. Бондаревської, О. Вишневського, Н. Кузьміної, Л. Кондрашової, Н. Макогончук, М. Михайліченка, В. Оржехівського, В. Постового, М. Рагозіна, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, І. Тисячник, Р. Хмелюк. Враховуючи зазначене, формування громадянської компетентності в майбутніх фахівців варто розглядати як складову їхнього професійного становлення, а положення компетентнісного підходу – як теоретичну основу їхньої громадянської освіти. Тому першочерговим завданням даного дослідження є розкриття основних теоретичних положень **соціально-педагогічного потенціалу закладів вищої освіти** у становленні громадянської компетентності студентської молоді [7].

Сучасне студентство інтенсивно включається в хаос освітнього Інтернет-простору, отримує вільний доступ до величезної кількості каналів розважального телебачення, що призводить до втрати соціальних орієнтирів у значної частини студентства, яка найчастіше свої життєві установки і перспективи бачить крізь призму «віртуальних світів» і сумнівних цінностей масової культури. В результаті цього в студентському середовищі стали частіше спостерігатися прояви асоціальної поведінки, сучасне покоління студентської молоді все в меншій мірі стає носієм громадянських якостей в повному обсязі і не готове брати участь у побудові громадянського суспільства в результаті не сформованості цивільних і патріотичних орієнтирів. Все це свідчить про те, що чимала частина студентської молоді характеризується низьким

рівнем сформованості громадянської компетентності [3].

Усвідомлення перерахованих вище обставин підвищує вимоги до громадянського виховання у закладах вищої освіти, передбачає розробку та вдосконалення технологій управління виховним процесом, причому соціально-педагогічний потенціал ЗВО відіграє чималу роль у становленні громадянської компетентності студентів і може стати одним з основних механізмів, що дозволяють підвищити якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

Поняття «громадянська компетентність» введено в науковий обіг в зв'язку з розвитком компетентнісного підходу до визначення цілей і якості освіти. Спираючись на методологічні основи компетентнісного підходу, можна розглянути громадянську компетентність як багатовимірну інтегральну властивість особистості, складний синтез когнітивного, практичного і особистісного досвіду. Проблема формування громадянської компетентності висвітлена в працях Т. Абрамян, О. Волжиної, О. Газмана, Г. Гревцевої, Ж. Завадської, Т. Мироненко, В. Радула, В. Сеніна, О. Сухомлинської, Р. Хмелюк та ін. Отже, в структурі громадянської компетентності можна виділити компоненти, які в процесі становлення громадянської компетентності необхідно робити акцент на розвиток таких якостей особистості, які характеризують її, перш за все, як одиницю громадянського суспільства – громадянина, який володіє самостійністю, ініціативністю, умінням відстоювати власну думку, потребою в соціально значущій громадській діяльності, умінням працювати в групі [6].

В громадянській освіті та вихованні студентської молоді компетентнісний підхід є одним із основних. У розумінні громадянської освіти науковець О. Овчарук вважає, що громадянська освіта – це система освітньої діяльності, спрямована на політичну соціалізацію, формування демократичної культури і громадської активності в інтересах як самої особистості, її самореалізації, так і становлення і розвитку громадянського суспільства і правової держави [5].

Громадянська компетентність особистості як мета громадянської освіти включає

в себе сукупність здібностей, що дозволяють активно, відповідально і ефективно реалізовувати весь комплекс громадянських прав і обов'язків у демократичному суспільстві. Громадянська компетентність має такі характерні ознаки: багатофункціональність, міждисциплінарність, інтелект, багатомірність.

Науковець В. Лозова виділяє такі сфери прояву громадянської компетентності:

– компетентність у навчально-пізнавальної діяльності (самостійний пошук і отримання інформації з різних джерел, вміння її аналізувати і критично осмислювати);

– компетентність у сфері суспільно-політичної і правової діяльності (реалізація прав і обов'язків громадянина, виконання функцій громадянина у взаємодії з іншими людьми і владою);

– морально-етична компетентність – приватна досконалість людини як сукупність морально-етичних знань і умінь визначати і оцінювати свою поведінку, ґрунтуючись на моральних нормах, відповідних гуманістичним і демократичним цінностям. Тобто громадянська компетентність – це здатність здійснювати своєрідні види дій, спрямованих на реалізацію своїх прав, обов'язків і свобод і на підтримку прав, обов'язків і свобод інших людей [2].

Особливу роль в процесі формування громадянської компетентності відіграє громадянська діяльність (патріотичного, правового, політичного, природоохоронного характеру) є центральною ланкою соціалізації, «і якщо її немає, енергія спрямовується на «дискоотечно-споживче» проведення часу, на утвердження себе лише в сфері розваг. Так з'являються «вічно відпочиваючі» молоді люди, для яких головним стає не навчання і праця, а «постійний відпочинок». Громадянська компетентність передбачає не тільки наявність певної життєвої позиції, а й внутрішню готовність до її реалізації і може повною мірою проявитися тільки в реальній життєвій ситуації. Студенти, включаючись в різні види громадської діяльності, розширюють сферу спілкування, можливості засвоєння соціальних цінностей, формують моральні якості особистості [2].

Таким чином, сучасні соціально-економічні перетворення, пов'язані з демократизацією суспільного життя і становленням інститутів громадянського суспільства, вимагають формування активних, компетентних громадян, ефективно беруть участь в демократичному процесі.

Висновки. Становлення громадянської компетентності студентів нерозривно пов'язане з формуванням у них основоположних громадянських цінностей, таких як справедливість, повагу прав і свобод, людської гідності; повагу законів країни, самостійність і незалежність української держави, рівність людей перед законом, патріотизм, міжнаціональний мир, дбайливе ставлення до національних традицій і культурних цінностей. Майбутні фахівці повинні керуватися цивільними цінностями своєї професійної діяльності. Реалізація ідеї орієнтації молоді на громадянсько-патріотичні цінності створює гуманістичну базу професійної підготовки студентства у закладах вищої освіти [1].

Отже, процес формування громадянської компетентності студентської молоді досить складний і тривалий, здійснення його в рамках громадянської освіти є активний діяльнісний процес, заснований на придбанні студентами знань, умінь і навичок, які дозволяють здійснювати своєрідні види дій, які спрямовані на реалізацію своїх прав, обов'язків і свобод і на підтримку прав, обов'язків і свобод інших людей, застосовувати їх у конкретній ситуації.

Список використаних джерел

Бех І.Д. Психолого-педагогічні умови виховання у молоді громадянськості. Громадянське виховання молоді в умовах трансформації суспільства: зб. наук. ст. Черкаси, 1998. с. 12.

Лозова В.І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: Матеріали міжвуз. наук.-практ. конфер. Харків: ОВС, 2002. С. 3-8.

Макогончук Н.В. Формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів-при-

кордонників у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Дис. канд. пед. наук. Хмельницький, 2013.

- Михайліченко М.В. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу. Дис. канд. пед. наук. Київ, 2007.
- Овчарук О.В. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К.І. С.», 2004. 112 с.
- Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23.
- Шахрай В.М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. Український соціум. № 2(25). 2008. С. 123–134.

References

- Bekh ID Psychological and pedagogical conditions of education in the youth of citizenship. Civic education of youth in the conditions of transformation of society: coll. Science. Art. Cherkasy, 1998. p. 12.
- Lozova VI Formation of pedagogical competence of teachers of higher educational institutions. Pedagogical training of teachers of higher educational institutions: Materials of interuniversity, scientific-practical conference. Kharkiv: OVS, 2002. S. 3-8.
- Makogonchuk NV Formation of civic competence in future border officers in the process of studying the disciplines of the social and humanitarian cycle. Dis. cand ped. Science. Khmelnytsky, 2013.
- Mykhailichenko MV Formation of civic competence of future teachers of humanities. Dis. Cand. ped. Science. Kyiv, 2007.
- Ovcharuk OV Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives. Library of Educational Policy / Under the general. ed. O.B. Ovcharuk. K.: «KIS», 2004. 112 p.
- Pometun OI Formation of civic competence: a view from the standpoint of modern pedagogical science. Bulletin of school exchange programs. 2005. № 23.
- Shakhrai VM Civic competence of the individual as a problem of modern society. Ukrainian society. № 2 (25). 2008. S. 123–134.

Innovative training methods for interns Інноваційні методи навчання лікарів-інтернів

Yarova Svitlana,

Doctor of Medical Sciences, Professor

Novikova Kateryna,

Assistant

Chernyshova Olha,

Doctor of Medical Sciences, Professor

Balychevtseva Iryna,

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Donetsk National Medical University (Ukraine, Liman)

The use of innovative teaching technologies in the preparation of a qualified, competent, competitive specialist in the labor market, ready for constant growth and self-education – this is the main goal of the teachers of our department. At the Department of Dentistry № 2, various forms of presentation of educational material are being introduced: interactive lectures, case studies, role-playing and psychological games using communication skills, “brainstorming”, discussions and presentations based on the principles of evidence-based medicine.

The quality of teaching is ensured by the methodological equipment of classes and is consolidated in the center of practical skills of the University. The use of innovative teaching methods allows interns to actively participate in the educational process, consolidating the knowledge gained.

Keywords: dentistry, interactive training, teaching.

застосування інноваційних технологій навчання в підготовці кваліфікованого, компетентного, конкурентоспроможного на ринку праці фахівця, готового до постійного зростання і самоосвіти – ось основна мета педагогів нашої кафедри. На кафедрі стоматології №2 впроваджуються різноманітні форми подачі навчального матеріалу: інтерактивні лекції, кейс-стаді, рольові та психологічні ігри з використанням комунікативних навичок, «мозковий штурм», дискусії та презентації, засновані на принципах доказової медицини. Якість проведення навчання забезпечується методичним оснащенням занять і закріплюється в центрі практичних навичок Університету. Застосування інноваційних методів навчання дозволяє інтернам активно брати участь в навчальному процесі, закріплюючи отримані знання.

Ключові слова: стоматологія, інтерактивне навчання, викладання.

In pedagogy, innovative technologies are considered in connection with the formation of an individual's readiness for rapidly advancing changes in society, for an uncertain future due to the development of creativity, various forms of thinking, as well as the ability to cooperate with other people. Innovative activity goes beyond the current standards, creates new standards for the personal-creative, individual orientation of the teacher's activities, new pedagogical technologies that implement this activity [1].

In the context of the entry of distance education in Ukraine, the main tasks of vocational education have been identified – the preparation of a qualified, competent, competitive specialist in the labor market, ready for constant growth and self-education, personally responsible for the level of their competencies [2].

The pedagogical process in higher education is implemented within the framework of a diverse but integral system of organizational forms and teaching methods. Each of the forms of training (lectures, seminars, practical and laboratory classes, independent work of students, industrial practice) solve their specific tasks of forming specialists, relies on the use of certain methods of organizing work of teachers and educational work of students, methods of transferring and assimilating knowledge [3].

The reform of higher medical education in order to improve the efficiency of training medical personnel presupposes constant improvement of the educational process and the search for new ways to solve traditional problems of pedagogy. One of the promising ways to improve the efficiency of the educational process is the use of the latest technological tools, which include the system of programmed control of students' knowledge and the use of visual teaching aids [4].

At the Department of Dentistry No. 2 of Donetsk National University, various forms of active presentation of educational material are constantly being introduced: interactive lectures, situational tasks (case studies), game learning (business, role-playing games), problem-oriented learning – POL (brainstorming), interactive methods – IM (discussion, presentation), creative assignments. Multimedia pre-

sentations at seminars allow you to mobilize the attention, interest of students and stimulate their cognitive activity.

The quality of conducting training sessions is ensured by the availability of working curricula, thematic and calendar plans, guidelines for interns and teachers, educational literature in the university library, visual materials (tables, logos, medical equipment, slides, photos, videos, flip charts, computers). In the classroom interns are provided with teaching aids developed at the department for independent work in all sections of the program. Teachers use interactive teaching methods (work in small groups, brainstorming, work in dynamic pairs, video consultations, role-playing games, psychological games, evidence-based medicine (EBM) principles, presentations, portfolios), progressive assessment methods (PAM, feedback). Thus, the quality of conducting all types of training sessions is ensured by the availability of methodological equipment, personnel, and resources. The attention of the intern focuses on the most important issues for the general practitioner and methods of patient examining: diagnosis and first aid.

To demonstrate the research methods and examination of patients with pathology, educational videos are used. The use of the demonstration material is of undoubted interest for the intern, since the theoretical data they obtained when studying this topic are supported by real visual impressions. In order to improve the practical skills of interns, practical classes are equipped with the necessary sets of tools for examining and research. This form of practical skills development is of certain interest for interns, since they conduct research on their own. In the process of such work, interns acquire knowledge, skills and abilities that they need in their future practical activities.

Only after mastering the methods of examination on simulators and on each other do we move on to a more effective form of training at the clinical department – supervision of case patients by interns.

Recently, special attention has been paid to the independent work of interns. Numerous studies of teachers and psychologists in our country and abroad confirm the statement of academician K.M. Bera (the founder of em-

bryology) that a person truly owns only what he has mastered on his own [1].

In connection with the above, we practice conducting practical exercises in the form of scientific conferences, seminars, which interns prepare independently in the form of presentations, reports using video, audio clips. In preparation for such a lesson, interns use additional literature, use Internet resources, find electronic encyclopedias, go to the websites of libraries, both domestic and foreign, which helps them to get more modern information on the problem under study. Attracting interns to replenish the audiovisual bank of clinical information at the department is a variant of cooperation pedagogy.

This form of teaching has been practiced for many years, makes it possible to use it both for the purpose of teaching and control of the knowledge and skills level; allows you to work out and consolidate the acquired skills in a situation as close as possible to reality, which increases cognitive interest and is positively characterized by interns.

The staff of the department introduced the following innovative methods into the educational process: feedback in the work of the department teacher, showing videos, video consultation and its analysis, conducting a presentation, work in small groups, brainstorming, drawing up algorithms for diagnosis and treatment, role-playing games, work in dynamic pairs, discussion of the principles of

evidence-based medicine (EBM), PAM, creation of disease models by interns. All these methods are actively being introduced into the teaching process.

Thanks to new innovative methods, classes are interesting; interns are actively involved in the educational process.

Література:

- Бикмухаметова Д.Н. Использование интерактивных методов преподавания при изучении математических дисциплин в вузе / Д.Н. Бикмухаметова, А.Р. Миндубаева, Е.М. Нуриева // Наука и образование. – 2017. – В.3. – С. 69-73.
- Болотюк Л.А. Применение интерактивных методов обучения на практических занятиях по теории вероятностей и эконометрике / Л.А. Болотюк, А.М. Сокольников, Е.А. Швед // Интернет-журнал «Науковедение». – 2013. – № 3 (16). – С. 90.
- Косогова Ю.П. Использование современных образовательных технологий при изучении механики / Ю.П. Косогова Э.В. Пинчук, С.Ф. Годунов, Р.В. Пирожков // Инженерный вестник Дона. – 2016. – №3. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-sovremennyh-obrazovatelnyh-tehnologiy-pri-izuchenii-mehaniki> (Дата обращения 16.11.2018).
- Терехова Т.Н. Методы активного обучения в преподавании профессиональных знаний и умений на кафедре стоматологии детского возраста / Т. Н. Терехова, А. В. Бутвиловский, Е. А. Кармалькова // Медицинский журнал. – 2010. – № 2. – С. 153-156.

Integration of modern training methods into the educational process of doctors – interns of dentists

Yarova Svetlana,

Doctor of Medical Sciences, Professor

Avdusenko Mariia,

Assistant

Komlev Andrii,

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Novykh Olha,

Assistant

Donetsk National Medical University (Ukraine, Liman)

Abstract. *This material presents the introduction of modern teaching methods in the educational process of doctors – interns of dentists.*

Keywords: interns – dentists, training, webinars, electronic presentations.

INTRODUCTION

In modern conditions of rapid development of science and technology, interactive forms of education are of particular interest [1]. Dentistry is ahead of many other humanities in terms of the degree of modernization, which is to some extent related to its highly specialized nature. In this regard, interns, dentists, become active participants in scientific and technological progress, which is impossible without the integration of modern methods of the scientific educational process [2].

RESULT

The main task of a higher medical educational institution in modern conditions is to prepare a comprehensively developed, erudite, cultural, emotionally restrained, professionally competent future dentist [3,4]. The

modern approach to the training of a future specialist – dentist is aimed at creating additional conditions, techniques and methods that directly affect the process of mastering practical skills [4]. For the high-quality implementation of their practical competencies and the application of practical skills, an intern dentist needs a good information base [1, 5].

At the Department of Dentistry No. 2 of the Donetsk National Medical University, in the classroom on the cycle of therapeutic dentistry for interns, dentists, in addition to the traditional scheme of presenting educational material, teachers also demonstrate video materials. In addition, interns are offered to independently find video materials on a topic of interest. Such videos include electronic presentations and webinars on the subject of the class.

Electronic presentation is considered by us as one of the most effective forms of innovative educational technologies for training doctors – dentists interns [6]. An electronic presentation in PDF format is usually a set of interleaved slides with the ability to add sounds, tables, diagrams, diagrams, illustrations, video clips, and animation effects.

An interesting solution in the practice of using modern computer technologies when teaching on a cycle in therapeutic dentistry is such a form of presentation of presentation material as webinars, i.e. presentation to interns via the Internet in real time. Webinars involve online meetings or presentations via the Internet in both real time and with the ability to view the recording, during which each of the participants is at his computer, the lecturer uses voice communication, slides or cases with dental procedures performed. The advantages of using webinars include the following: the ability to gather a large audience at a time, the availability of information delivery using sound, visualization, the interactive nature of communication with listeners, online presentations, synchronization of the actions of the lecturer and the listener. In our practice, webinars are held systematically throughout the entire cycle of therapeutic dentistry. A distinctive feature of webinars is the pronounced interactive nature of the work of interns, since their participation in this event involves not only obtaining information, but also discussion, analysis and evaluation of the material.

CONCLUSION

Electronic presentations, webinars and video lectures have proven their effectiveness as modern forms of information and communication technologies in the practice of teach-

ing interns to dentists on a cycle in therapeutic dentistry.

The above form of conducting classes allows you to move away from the traditional plan of theoretical training and actively participate in the pedagogical process for each intern – dentist independently. In our opinion, the combination of information-interactive teaching methods enables the intern-dentist to individualize the participation of each of them, which has a positive effect on the pedagogical process as a whole. The effectiveness of training increases due to an increase in the share of participation of each student in collecting information on topics of classes from alternative sources.

References:

- Afanasev M.V. *Idei meditsinskoj pedagogiki na etape ee stanovleniya v istorii obrazovaniya / M.V. Afanasev // Mir nauki, kultury, obrazovaniya (2015) 2. pp. 38-40*
- Smirnov S.A., Kotova I.B., Shiyonov E.N. i dr. (2008) *Pedagogika: teorii, sistemy, tehnologii. Moskva: Akademiya 2008 512 p.*
- Andriyanova O.Yu. *Shlyahi pokraschannya yakosti medichnoyi osviti na suchasnomu etapi pidgotovki spetsialista / O.Yu. Andriyanova, L.F. Kasikova, O.O. Karpenko // Materlali navchalno-metodichnoyi konferentsiyi «Evropejskiy vibir – nevid'emna skladova rozvitku vischoyi medichnoyi osviti Ukraini» Poltava (2013) pp. 7-9.*
- Golovchenko S.G., Denisenko L.N., Fedotova Yu.M. (2014) *Sovershenstvovanie obrazovatelnykh tehnologiy professionalnoy podgotovki vrachey stomatologov. Fundamentalnyie issledovaniya 2014 (10) 6, pp. 1085-1088.*
- Granovskaya R.M. *Elementy prakticheskoy psikhologii. SPb: Rech. 2003. 560 p.*
- Simakova E.S. «*Nauka i kultura Rossii*»: materialy VIII mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii: tezisy doklada – Samara, Rossiya, 26–27 maya 2011. pp. 195-197.

The experience of teaching surgical dentistry to the interns at the department of dentistry №2 of donetsk national medical university.

Yarova Svetlana,
Doctor of Medical Sciences, Professor

Yurina Elina,
Assistant

Yarov Yurii,
Phd, Associate Professor

Turchenenko Sergii,
Assistant
Donetsk National Medical University (Ukraine, Liman)

***Abstract:** The most productive level of higher education is a partnership system that requires interaction and interactive collaboration. Team activity and relationships arising on its basis in the educational process improve the quality of education, reveal the creative potential of interns, provide them with active participation and stimulate knowledge.*

Key words: surgical dentistry, internship-doctors, teaching methods.

INTRODUCTION

The educational process is an integral part of the general process of the development of a well-rounded personality, who meets the high level of needs of modern society. It must ensure the implementation of three functions: educational, developmental and upbringing. Improving the educational level of a doctor as the main factor of their competitiveness is one of the main tasks of medical education at all stages. Therefore, one of the priority areas is the improvement of the individual approach to the development of creative abilities of the specialist. The structure of the system of medical training in Ukraine is adapted to the

principles of the World Federation of Medical Education and consists of undergraduate and postgraduate education and continuing professional development [1].

One of the fundamental sources of specialist development is internship, where the level of professionalism depends on teaching methods. Internship training is the most important and unique stage of a training a future doctor. If during the training in a medical school, the opportunities to provide practically directed and problem-oriented training of the future doctor remain essentially limited, the internship gives the chance of a real activity in full. And although the doctors study their disci-

pline all their life, the correct and adequate organization of the early postgraduate stage of training can be decisive in the formation of clinical thinking and professionalism [2].

RESULT

The main goal of training interns in surgical dentistry at the Department of Dentistry №2 Donetsk National Medical University is a continuous process of improving practical skills and knowledge, methods and forms of monitoring the effectiveness of internship training. Improving teaching methods, finding new forms of education of active cognitive activity in interns are important tasks to improve the quality of training in the system of postgraduate education. It should be emphasized that the main focus of the training is an organic combination of practical and theoretical training [3]

Trilateral pedagogical communication (teacher – intern; teacher – patient; intern – patient) is very important in achieving this goal. Optimal pedagogical communication creates the best conditions for the development of motivation to learn, while a creative nature of educational activities provides a favorable emotional climate of learning. [4]. Undoubtedly, the main and necessary form of education is lectures. In our opinion, productive methods that increase the effectiveness of lectures are discussions, involvement of interactive teaching aids and at the same time the ability of the lecturer to communicate with the audience regardless of the level of its training, i.e. such a professional who would master modern multimedia technologies, pedagogical techniques, foreign languages. One of the forms of improvement of the quality of work in the educational process of interns is a clinical examination of thematic patients. Interns do not play the role of passive observers, but independently, in detail, take into account the peculiarities of deontology, investigate complaints, anamnesis, clinical features, conduct an examination, draw up a plan of examination, reasonably formulate a clinical diagnosis, plan treatment based on age. At different stages of the clinical exam, each member of the group can ask questions to the speaker. This lesson maximally promotes the activation of cognitive and mental activity of in-

terns. The review ends with the solution of situational problems, which helps form the flexibility of the use of knowledge, develops the ability of interns to navigate in new non-standard situations, to combine theory with practice.

The teachers of the department work individually with each doctor, especially with those who want to link their future medical activities with surgical dentistry. The success of the professional activity of a dental surgeon depends primarily on his experience and knowledge of his specialty, the foundations of modern medical science in general, but no less important are his natural character traits, suitability for medical activity. The teaching of medical disciplines in the internship is being reformed simultaneously with the introduction of the updated standards and protocols for the provision of medical care for various pathological conditions. To do this, it is necessary not only to analyze most of the known sources of information, but also to constantly restructure the methodology of the training itself. In the teaching of medical disciplines, this should be based on evidence-based medicine with the involvement of new information standards for decision-making on diagnosis and treatment.

Computer technologies of the university's computer center are fully used in the educational and control modes, as well as in preparation for the licensing exam «Krok 3». Once a week, interns undergo computer testing control in training mode, as well as use thematic programs that allow you to study any sections of the course of surgical dentistry. One of the stages of checking the quality of knowledge and preparation of the interns for the independent work is passing the licensed integrated exam «Step 3», which is conducted in accordance with the order of the Ministry of Health of Ukraine from 20.11.2006 № 763 «On the introduction of a licensed integrated exam» «As a component of the state certification of interns» [5].

The organizational basis for the test control of a professional knowledge and skills of interns is to ensure the constant use of tests at all stages of education at department: control of the entry level of knowledge and skills as part of assessing the basic level of

knowledge; – at the intermediate stages established by the department within the limits of mastering of separate sections of a discipline; – when conducting semi-annual and annual final control, during which test control is a mandatory stage.

A productive form of quality control of education is a preparation of scientific work and report at the annual scientific-practical conference of doctors-interns and undergraduates. Research work is of great importance both for deepening the professional knowledge of interns and for the formation of a culturally developed personality. Through the preparation of a report and a speech at a conference, interns improve the techniques of official business and scientific styles of speech. In addition to issues related to current problems of surgical dentistry, the reports cover the history of dental science in Ukraine. All this contributes to the development of interest in the problems of surgical dentistry, the formation of a multifaceted personality of a specialist.

CONCLUSION

Thus, the intensification of interaction between teachers and future doctors in the process of internship has a positive effect on improving the quality of training. This allows for the optimal use of the individual capabilities of interns, develops perseverance, organization, deepens knowledge, improves skills, de-

velops practical skills, clinical thinking, educates the need for constant replenishment and expansion of special knowledge, focuses on systematic self-education.

References:

- Voronenko Y.V. Strategies and teaching methods in postgraduate medical education / Y.V. Voronenko, T.E. Boychenko. – K.: September, 2004. – 160 p.
- Zhdan V.M. Modern approaches to ensuring quality education of dentists / V.M. Zhdan, V.M. Bobyriov, O.B. Sheshukova [etc.] // Medical education. – 2013. – №2. – p. 65-68.
- Kolomiets S.V. Experience of using innovative technologies in the organization of independent work of interns / Kolomiets S.V., Gurzhiy O.V. // Innovative technologies in the organization of independent work of students of medical educational institutions: materials of educational and scientific conference with international participation. – Poltava, 2017. – p. 73-75.
- Sysoeva S.O. Interactive technologies of adult education: educational and methodical manual / S.O. Sysoeva; NAPS of Ukraine, Institute of Pedagogical Education and Adult Education. – K.: VD «EKMO», 2011. – 324 Poltava, 2018. – p. 163-164.
- Melnik V.L. Integrated exam – criterion of control of knowledge of interns in postgraduate education / Melnyk V.L., Shevchenko V.K. // Current issues of quality control of education in higher educational institutions: coll. materials of the educational-scientific conference with international participation. – Poltava, 2018. – p. 163-164

The optimization of clinical thinking forming among dentist-interns during ortodontic course

Yarova Svitlana,

Doctor of Medical Sciences, Professor

Kobtseva Olena,

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Yarov Yurii,

Phd, Associate Professor

Turchenko Sergii,

Assistant

Donetsk National Medical University (Ukraine, Liman)

Abstract. *The authors consider the issues of the use of visualized tasks of the training type among dentist interns in the study of orthodontics. The stages of material mastering for optimal development of clinical thinking are concretized, the supplementary teaching means are specified. For working off the skills of the clinical examination and diagnosis, the usage of visualized tasks is offered, that allows intensifying of clinical thinking forming.*

Keywords: teaching, clinical thinking, dentistry intern doctors, orthodontics, tests, visualized tasks, dentoalveolar abnormalities.

INTRODUCTION

Modern development of dental science and practice, social and economic transformations in society necessitate to make systemic adjustments in the practical training of interns. Therefore, postgraduate education institutions have a number of problems in improving the theoretical and practical training of doctors [1,2]. After obtaining a basic medical qualification, internship is considered an important stage of medical education, during which doctors gain theoretical and practical experience. This type of training takes the form of mentoring, when a young specialist works under the guidance of more experienced colleagues who

take responsibility for the professional growth of young doctors, monitor and adjust their work. Along with the development of practical clinical skills, there is a need for further theoretical training [3]. One of the important and difficult to learn sections of dentistry is orthodontics, which studies the issues of clinic, diagnosis, treatment and prevention of dental anomalies and deformities.

RESULT

The means of mastering of professional activity are situational tasks, tests (verbal model of a clinical case) or a real patient who needs to be examined, diagnosed, and chosen appro-

priate treatment tactics [4]. The most common type of independent work is the analysis of diagnostic models, X-ray images, the solution of test tasks, preferably the A format, taking into account the preparation for the licensed test exam. The problem of creating such tests in orthodontics is that dentoalveolar anomalies and deformities can manifest themselves with a significant variety of changes in the structure of the face (profile, proportions, and symmetry), the presence of facial signs of malfunctioning functions, anomalies of soft tissues, individual teeth, dentition, bite, discrepancy dental status and age, etc. By themselves, these deformations are not pathological from the point of view of “health – disease”, that is, classical pathophysiological concepts. In most cases, dentoalveolar deformities are a change in the quantitative development of healthy tissues (underdevelopment or overgrowth), which, in turn, leads to a change in qualitative features – aesthetics of the face, smile, etc. For an intern at the stage of external examination, it is a difficult task to see these deviations from the norm of the structure of such a complex three-dimensional object as a face. The verbal description of these deformations in the test makes the situational task cumbersome and difficult to understand. The intern must imagine visual correspondence with the verbal description of the deformity, in other words, carry out internal visualization. In this case, it is not obvious whether there will be a feedback – recognition of a symptom described in words, a deformation in a real clinical situation. Therefore, when creating tests for examination test control, orthodontics tasks are not only simplified, but reduced to primitive situations.

Logically, for solving clinical situational problems, the use of cluster-type tests is more suitable, and the posing of questions should obey a certain sequence that corresponds to the algorithm of the patient’s clinical examination and diagnostic algorithms. A far-fetched and limiting factor is the presence of only one correct answer, which prevents the formation of real clinical thinking, which involves the analysis of many factors and their possible simultaneous presence. Moreover, in the absence of any answer options and the need for an independent formulation, a combination of visual information, basic knowledge and terms is acti-

vated in the mind of the doctor-intern. Such training is qualitatively different from the work with the test, where even a poorly trained intern has a real chance to mechanically make a choice from the offered test distractors.

To create the possibility of using tests as a teaching tool in the study of orthodontics, it is optimal to use visualized tasks that combine brief verbal information about the patient and photographs of the patient’s face and mouth. For such a task, the intern is offered a list of questions that must be answered independently, and the questions are drawn up according to the logical sequence of the algorithm for the clinical examination of the orthodontic patient. Example questions in a situational visualized assignment: 1. Select data from anamnesis and external examination, contributing to the development of dentoalveolar anomaly. 2. In what plane are deviations in the structure of the face determined? 3. Are there any soft tissue abnormalities? 4. Does the dental formula correspond to the patient’s passport age? 5. List the anomalies of the dentition and detached teeth in the correct order. 6. List the patient’s abnormal occlusion. 7. What does the presence of facial signs in the patient indicate? 8. What conclusion can you draw from the data of the Eschler-Bittner test. 9. To make a plan for further examination of the patient. Thus, when solving such a visualized task, we use the repetition of the material and contribute to the development and consolidation of a general skill – a clinical examination of a dental patient (in this case, an orthodontic one). This visualized task can be simplified and have a chain of consecutive questions with multiple answers. Also, the questions can be continued to determine the tactics of patient management, the choice of treatment methods and devices.

Such a methodology for conducting classes using visualized tasks makes the class more emotionally rich. It makes doctors interns to better understand the inter-relationships of theoretical knowledge and its application in the clinic. Not only memory is activated, but also thinking, especially clinical. There is a combination of verbal and visual information, the skills of identifying facial signs, both dentoalveolar anomalies and malfunctioning functions of the child’s dentoalveolar system,

are trained, the ability to differentiate normal age characteristics from signs of pathology of the dentoalveolar system.

CONCLUSION

Thus, the use of visualized tasks with an expanded set of questions of the clinical situation in accordance with diagnostic algorithms contributes to more effective development of skills in clinical examination and diagnosis of dentoalveolar anomalies and deformities.

References:

Problema perevirky yakosti pidhotovky fakhivtsiv, yaki navchaiutsia na kafedri ortopedychnoi

stomatolohii / V.I. Bida [i dr.] // *Sovremennaia stomatolohiia*. – 2015,- № 2.- S.132-134.

Kosogova Yu.P. Ispolzovanie sovremennykh obrazovatelnykh tekhnologii pri izuchenii mehaniki / Yu.P. Kosogova E.V. Pinchuk, S.F. Godunov, R.V. Pirozhkov // *Inzhenernyi vestnik Dona*. – 2016. – № 3.

Pavlenko O.V. Zaprovadzhennia mizhnarodnykh standartiv yakosti pisladyplomnoi pidhotovky likariv-stomatolohiv / O.V. Pavlenko, I.P. Mazur, O.M. Stupnytska // *Sovremennaia stomatolohiia*.- 2012. – № 2. – S.143.

Kasatkina, N.S. Situacionnaya zadacha kak sredstvo ocenivaniya urovnya sformirovannosti profesionalnykh kompetencij budushchikh pedagogov / N.S. Kasatkina // *Obrazovanie: proshloe, nastoyashchee i budushchee: materialy III Mezhdunar. nauch. konf.* – Krasnodar: Novaciya, 2017. – S. 59-62.